

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้านการบริหาร การศึกษา การปฏิรูปการศึกษา และการบริหาร โรงเรียน เป้าหมายสำคัญคือ การพัฒนานักเรียน ให้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ในฐานะพลเมืองและพลโลก เป็นไปตาม จุมน่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดให้มีการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้าง รูปแบบ กระบวนการเรียนการสอน การบริหารจัดการและระบบ สนับสนุนต่าง ๆ เป้าหมายสำคัญ คือ พัฒนาให้เด็ก เยาวชน และคนไทยเป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่ง คิดดี ทำงานได้ดี มีคุณภาพ มีความเป็นคนไทย สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับ สังคมยุคใหม่ โดยศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศ และต่างประเทศ โดยเรียงตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
2. ทฤษฎีจิตวิทยาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
3. ค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนตามมาตรฐานการศึกษา
4. แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ใน โรงเรียน
5. การบริหารตามบริบทของโรงเรียนปอพานพิทยาคม รัชมังคลาภิเษก
6. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

การเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน เป็นสิ่งที่ ผู้บริหารโรงเรียน และคณะครู จะต้องร่วมมือร่วมใจกันหาวิธีดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ และนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพราะคุณธรรม จริยธรรม เป็นความรู้สึกลึกภายใน

ของบุคคล จะสามารถล่วงรู้ได้ก็ต่อเมื่อมีการปฏิบัติจริง จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้อง
ดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์

คำว่า คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เป็นคำที่มักใช้ควบคู่กันอยู่
เสมอ ๆ แม้จะให้ความรู้สึกคล้ายๆ มีความหมายเหมือนกัน แต่ก็มีบางสิ่งซึ่งจำแนกให้เห็นถึง
ความแตกต่างได้อย่างชัดเจน โดยมีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายที่สอดคล้องกัน
ดังนี้

1.1 ความหมายของคุณธรรม

นักการศึกษา รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณธรรม”
ไว้เป็นแนวเดียวกันอันได้แก่ วีระ บำรุงรักษ์ (2523 : 131) กล่าวว่า คุณธรรม เป็นความรู้สึกนึก
คิดที่เป็นกุศล เพราะจิตรู้จักความจริง ความดี ความงาม สอดคล้องกับ พณีส หันนาสินทร์
(2526 : 28) ที่กล่าวว่า คุณธรรม เป็นความดีงามซึ่งเป็นผลมาจากการประพฤติตามจริยธรรม
หรือค่านิยม พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ. 2527 : 90) กล่าวถึงคุณธรรม ว่าเป็นคุณสมบัติ
ฝ่ายดีโดยส่วนเดียว เป็นที่ตั้งหรือเป็นประ โยชน์แก่สันติภาพ หรือสันติสุข จึงเป็นที่ต้องการ
ของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรม โดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ
กรมสามัญศึกษา (2535 : 45) ได้ให้ความหมายว่าคุณธรรม เป็นความดีที่สะสมอยู่ในใจมนุษย์
สอดคล้องกับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 187) ที่ให้ความหมายตรงกันว่า คุณธรรม หมายถึง
สภาพคุณงาม ความดี สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ (2546 : 235) กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง
สภาพคุณงาม ความดีของคนที่มีจริยธรรมอยู่ในระดับสูงซึ่งนอกจากจะไม่ก่อให้เกิดความ
เดือดร้อนแก่ผู้อื่นแล้ว ยังมีจิตใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่นอีกด้วย โดย กู๊ด (Good. 1973 : 641) ได้ให้
ความหมายของคุณธรรมไว้ 2 ประการ คือ 1. คุณธรรม หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำ
ตามความต้องการ และมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม
2. คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน

จากความหมายของคุณธรรมที่นักการศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง
ได้กล่าวมาแล้วนั้น พอสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคล ที่เป็นความดี
ความงาม โดยแสดงออกทางความประพฤติที่เป็นประ โยชน์ต่อผู้อื่น เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม
อย่างสันติสุข

1.2 ความหมายของจริยธรรม

นักการศึกษาไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายสอดคล้องกัน ดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 13) กล่าวว่า จริยธรรม คือสำนึกของบุคคลมีในเรื่องเกี่ยวกับความดี ความชั่ว ความถูก ความผิด ความยุติธรรม สอดคล้องกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2525 : 214) ให้ความหมายของจริยธรรม ในฐานะเป็นคำนามว่า หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติ หรือกฎศีลธรรม กนก จันทร์ขจร (2526 : 8) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การประพฤติถูกธรรมตามลักษณะของพลเมืองดีให้มีคุณภาพ บุคลิกลักษณะ อุปนิสัย และพฤติกรรมที่ดี มีศีลธรรมตามความต้องการและความจำเป็นของประเทศชาติ สอดคล้องกับ พระราชวรมุนี (2528 : 13) ได้ให้ความหมายคำว่า จริยะ จริยา ตลอดจนจริยธรรม หมายถึง การดำเนินชีวิตในทางที่ดี พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 48) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง เกษมสุขขึ้นในสังคม และสมาชิกในสังคม การที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนั้นต้องรู้จักว่าสิ่งใดผิด เพราะเป็นเรื่องทางจิต สาโรช บัวศรี (2532 : 59) กล่าวว่า จริยธรรม คือแนวทางในการประพฤติเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นในสังคม คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 286) ได้ให้ความหมาย จริยธรรมว่า หมายถึง ระบบกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกการกระทำที่ดีออกจากการกระทำชั่ว เพียเจต์ (Piaget. 1960 : 1) ให้ความเห็นเอาไว้ว่า จริยธรรม เป็นลักษณะประสบการณ์ของมนุษย์และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือ เกี่ยวกับการจัดเตรียมทางสังคม ในเรื่องความสนใจ อนามัยส่วนบุคคล และความสัมพันธ์ร่วมกันในการกระทำตามสิทธิ และหน้าที่ของบุคคลในสังคม และ โคลเบอร์ก (Kohlberg. 1976 : 431) ให้ความหมายสอดคล้องกันว่า จริยธรรม เป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์ และมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติ ในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนกระทั่งมีพฤติกรรมเป็นของตนเอง ผลของการกระทำพฤติกรรมอันนั้น จะเป็นเครื่องตัดสินว่าการกระทำนั้นผิดหรือถูก โดยสังคมจะเป็นตัวตัดสิน

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติในสิ่งที่ดี ที่ถูกต้อง อยู่ในศีลธรรมอันดี เป็นที่ต้องการของสังคม ซึ่งจะแสดงออกมาเป็นอุปนิสัยประจำวัน ไม่มีเสแสร้ง เพื่อให้สังคมมีความเจริญรุ่งเรือง มีความร่มเย็น เกิดความร่วมมือ จนกลายเป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานที่ค้ำจุนของสังคม

1.3 ความหมายของค่านิยมที่พึงประสงค์

คำว่า “ค่านิยม” ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายไว้สอดคล้องกัน คือ พัทยา สายหู (2524 : 23) กล่าวว่า ค่านิยมเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนที่ปรากฏ มีความคงทนถาวรอยู่นอกความรู้สึกของบุคคล ที่กล่าวว่ามีค่านิยมนั้น ๆ เป็นความคิด ความเชื่อของบุคคล สอดคล้องกับ อาบ นคะจัต (2524 : 20) ให้ความหมาย ค่านิยม ว่าเป็นความเชื่อ ความเลื่อมใสต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นรูปธรรม หรือนามธรรมที่ฝังอยู่ในจิตใจของคน อันนำไปสู่การแสดงออกทางกาย วาจา ใจ ที่เรียกว่าความประพฤติ และเกียรติศักดิ์ วิชยานันท์ (2524 : 35) กล่าวว่า ค่านิยมเป็นความรู้สึกเชื่ออย่างมีเหตุผล และมั่นคงถาวรในสิ่งที่เห็นว่ามีคุณค่าสำหรับตน หรือสังคม จึงยอมรับและปฏิบัติตาม

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ค่านิยม เป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน เป็นความเชื่อของบุคคลหรือเป็นความนิยมของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ฝังอยู่ในจิตใจ นำไปสู่การแสดงออกทางกาย วาจา และใจ จนเป็นความประพฤติในที่สุด “ค่านิยมที่พึงประสงค์” จึงหมายถึง ความประพฤติของบุคคลที่มีคุณค่าสำหรับตน สังคม จนเกิดการยอมรับ และปฏิบัติตาม

กล่าวโดยสรุป คุณธรรมกับจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน คือ คุณธรรมเป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่เกี่ยวกับความดี ความงาม ความถูกต้อง ส่วนจริยธรรมเป็นความประพฤติในทางที่ดี มีศีลธรรม เป็นที่ต้องการของสังคม และค่านิยมที่พึงประสงค์ คือ ความเชื่อ ความเลื่อมใสของบุคคลในทางที่มีเหตุผล มีคุณค่าทั้งสำหรับตนเองและสังคมจนยอมรับและปฏิบัติตามในที่สุด

2. ทฤษฎีจิตวิทยาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

ในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ผู้บริหาร โรงเรียน และครู ต้องพิจารณาถึงทฤษฎีทางจิตวิทยา และแนวความคิดพื้นฐานของทฤษฎีเหล่านั้น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาดำเนินการในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้กับนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3-4 ซึ่งอยู่ในวัยหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างความเป็นเด็กกับความเป็นผู้ใหญ่ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์นั้น ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้คือ

2.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Freud, 1944 : 358) เป็นผู้นำกลุ่มจิตวิเคราะห์ ซึ่งนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เชื่อว่า ทารกเกิดมาพร้อมกับสัญชาตญาณพื้นฐาน 2 ประการ คือ สัญชาตญาณแห่งชีวิต (Eros) และสัญชาตญาณแห่งความตาย (Thanatos) สัญชาตญาณพื้นฐานนี้เป็นแหล่งก่อให้เกิดพลังงานทางจิต ซึ่งจะกระจายกันทำงานในระบบของบุคลิกภาพ 3 ระบบ คือ อิด (ID) อีโก้ (Ego) และซูเปอร์อีโก้ (Superego) ตามลำดับ ดังนี้

2.1.1 ID (Primitive Self) ได้แก่ คนที่อยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ที่เป็นมาแต่กำเนิด และเป็นคนที่เป็แหล่งกำเนิดของแรงขับพื้นฐานทั้งหมด

2.1.2 Ego (Present Self) ได้แก่ คนในจิตใต้สำนึก และจิตใต้สำนึกบางส่วนที่เราอาจรับรู้ หรือได้รับรู้บางส่วนในขณะปัจจุบัน

2.1.3 Superego (Self with Ethics) ได้แก่ คนในจิตใต้สำนึกเป็นส่วนมาก อาจมีจิตใต้สำนึกแฝงอยู่บ้าง เป็นคนที่ได้รับการขัดเกลาจากกฎเกณฑ์ของสังคมแล้ว

จริยธรรมตามความคิดของฟรอยด์ คือ ความละเอียดในพฤติกรรมอันเกิดจากแรงขับ 2 ตัว ได้แก่ แรงขับทางเพศ (Sex Drive) และแรงขับความก้าวร้าว (Aggressive Drive) ซึ่งทั้ง 2 แรงขับนั้นจะผสมผสานมากับการเลียนแบบเอกลักษณ์ของบิดา หรือมารดา (Identification) โดยฟรอยด์ อธิบายว่า การเลียนแบบ คือ กระบวนการรับเอาบุคลิกภาพของบุคคลอื่นมาผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของตัวเอง ซึ่งหมายถึง การที่เด็กจะเลียนแบบบุคลิกภาพของพ่อหรือแม่ ตามอิทธิพลทางบวก หรือลบจากปมออดิปุส (Oedipus Complex) ซึ่งจะเกิดกับเด็กในตอนต้นของชีวิต ซึ่งฟรอยด์ เชื่อว่า การเลียนแบบนั้นมีกระบวนการ ดังนี้

- 1) กระบวนการสร้างจิตในสำนึก (Conscious) ของเด็กนั้นเป็น
- 2) กระบวนการข้ามวัย (Generation) ซึ่งเกิดจากการถ่ายทอดค่านิยมต่าง ๆ

จากบิดาหรือมารดาของเขา โดยวิธีการเลียนแบบ

3) เด็กจะสร้างหรือรับค่านิยม ความพึงพอใจ หรือบทบาททางเพศของเขา เกิดจากโครงสร้างทางชีววิทยา (Biological Structure) จะพิจารณาด้วยตนเองในสำนึกว่า สิ่งใดผิด สิ่งใดถูก ควรทำหรือไม่ควรทำ โดย Superego จะมีหน้าที่ 3 ประการ คือ

- (1) กระตุ้น Id (Primitive Self) ให้ละทิ้งสิ่งไม่ถูกไม่ควร
- (2) สนับสนุน Ego (Self) ให้เปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ถูกที่ควร
- (3) แรงขับทางเพศ (Sex Drive)ต่อต้านให้เกิดการแสดงออกด้าน

ความถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของสังคม

ฟรอยด์ อธิบายเพิ่มเติมว่า คนในคุณธรรม (Superego) สร้างมาจากพัฒนาการของมนุษย์ในการอบรมเลี้ยงดูของบิดา มารดา ในสภาพการณ์และบุคคลแวดล้อมในสังคมที่เขาเป็นสมาชิก โดยคนในคุณธรรมของเด็กผู้ชายสร้างมาจาก Oedipus Complex ซึ่งเกิดขึ้นจากเด็กผู้ชายรักแม่ และพยายามเลียนแบบพฤติกรรมของพ่อ ยึดพ่อเป็นแบบอย่าง เพื่อเรียกร้องความรักจากแม่ ในทำนองเดียวกันเด็กผู้หญิงจะเกิด Electra Complex โดยที่เด็กผู้หญิงจะอิจฉาการมีอวัยวะเพศชาย (Penis) ของพ่อจึงหันมารักพ่อ และเลียนแบบพฤติกรรมของแม่ เพื่อเรียกร้องความรักจากพ่อ

จากการศึกษาทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ ฟรอยด์ พบว่า ต้นกำเนิดและแหล่งก่อให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรมนั้น อยู่ที่การเรียนรู้จากสังคมเป็นสำคัญ โดยมีความแตกต่างตามกระบวนการภายในของวัฒนธรรม โดยพ่อแม่ผู้เลี้ยงดูมีอิทธิพลในการปลูกฝัง ความรู้สึกผิดชอบ ชั่วดี

2.2 ทฤษฎีการทำความเข้าใจในค่านิยม (The Theory of Value Clarification)

สุปราณี ไกรวัตนุสสรณ์ (2541 : 76-78) ได้อธิบายทฤษฎีการทำความเข้าใจในค่านิยมว่า ผู้ที่เสนอทฤษฎีนี้ คือ แรท แฮร์มิน และไซมอน (Rath, Harmin and Simon) เป็นแนวคิดทฤษฎีสัมพัทธนิยม (Relativism) ที่มีหลักการว่า ความถูกต้อง ดีงาม มิได้ขึ้นอยู่กับหลักการที่แน่นอน แต่จะแปรผันตามบุคคลและสภาพการณ์ต่าง ๆ ในหลักการของทฤษฎีการทำความเข้าใจในค่านิยม จะไม่กำหนดจริยธรรมที่จะปลูกฝัง มีการยอมรับการตัดสินใจ ความรู้สึก และค่านิยมที่เลือกแล้วของผู้เรียนอย่างไม่มีเงื่อนไข โดยครูมีหน้าที่ในการปลูกฝังค่านิยม คือ การชี้แนะหรือจัดการให้การชี้แนะ โดยตั้งคำถาม เพื่อให้นักเรียนเกิดการจุกจิกขึ้นมาว่าความเชื่อ ทศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งหนึ่ง ๆ นั้น เป็นไปตามเกณฑ์ 7 ประการของกระบวนการทำความเข้าใจในค่านิยม คือ

- 2.2.1 การเลือกทำอิสระหรือไม่มีการบังคับ
- 2.2.2 การเลือกจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง
- 2.2.3 การเลือกที่เกิดจากการพิจารณาผลของทางเลือกแต่ละทางแล้ว
- 2.2.4 การรู้สึกภูมิใจ และมีความยินดีที่ได้เลือกกระทำสิ่งนั้น
- 2.2.5 ยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนเองอย่างเปิดเผย
- 2.2.6 การกระทำตามที่ตนตัดสินใจเลือก
- 2.2.7 กระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

นักจิตวิทยากลุ่มนี้ เสนอวิธีอธิบายคุณค่าเพื่อตัดสินการกระทำที่เป็นค่านิยม โดยมีวิธีกำหนดระดับค่าหรือปฏิบัติเป็นขั้นตอน 7 ลำดับ จำแนกเป็นแนวทางการอธิบายคุณค่า 3 ประการ ดังนี้

ขั้น 1 การเลือก (Choosing)	ขั้น 2 การตีราคาคุณค่า (Prizing)	ขั้น 3 การปฏิบัติ (Acting)
1. แสวงหาทางเลือกหลาย แนวทางเมื่อเผชิญกับทางเลือก	4. ระวังการตีค่าตามอำเภอใจ โดยมีอคติ	6. ปฏิบัติตามการเลือก ที่พอใจแล้ว
2. มองการณ์ไกลดูความต่อเนื่อง ก่อนจะเลือก	5. ยืนยันการเลือกต่อสาธารณชน ด้วยความเข้าใจ	7. ปฏิบัติตามจนเป็นแบบ แผนการดำเนินชีวิต
3. สร้างทางเลือกด้วยตนเอง หลาย แนวทาง		

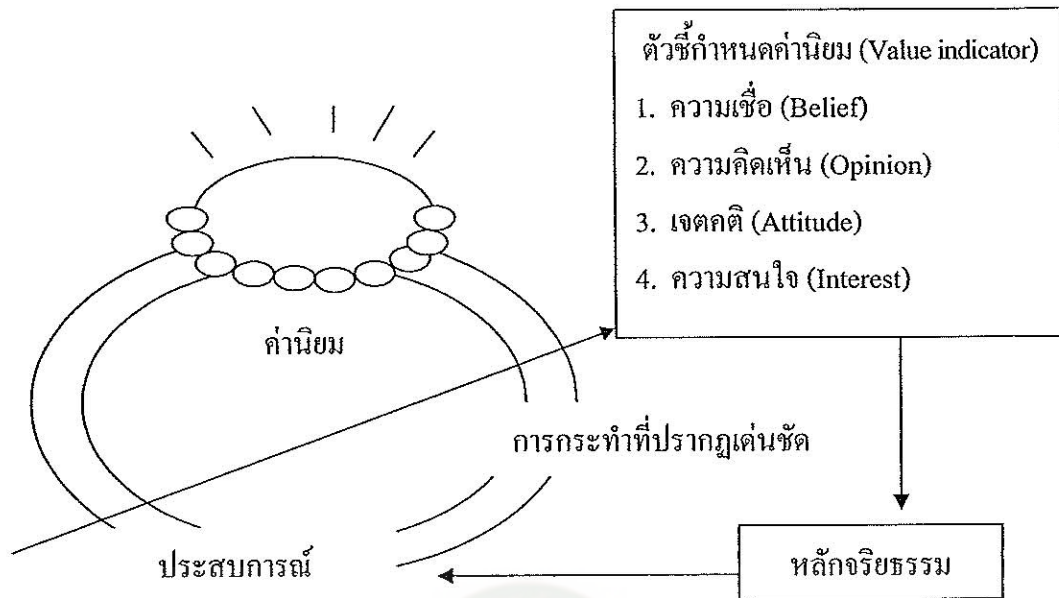
แผนภูมิที่ 1 ขั้นตอนการปฏิบัติค่านิยม

(สุปราณี ไกรวัฒน์สุนทรณ์. 2541 : 78)

แนวชี้กำหนดค่านิยม (Value indicator) โดยค่านิยมมีตัวชี้กำหนดทิศทางของคุณค่าที่ยอมรับ เริ่มจากประสบการณ์ของบุคคล ดำเนินพฤติกรรมไปโดยตัวชี้ นำ คือ

- 1) ความเชื่อ (Belief)
- 2) ความคิดเห็น (Opinion)
- 3) เจตคติ (Attitude)
- 4) ความสนใจ (Interest)

พิจารณาหลักของจริยธรรมตามแนวชี้กำหนดค่านิยม ได้ตามแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 หลักของจริยธรรมตามแนวชี้วัดค่านิยม
(ประภาศรี สีหอำไพ. 2531 : 77)

จากการศึกษาทฤษฎีการทำความกระจำในค่านิยม พบว่า ความถูกต้อง ดีงาม มิได้ขึ้นอยู่กับหลักการที่แน่นอน แต่จะแปรผันตามบุคคล และสภาพการณ์ต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับทางเลือก การตีราคาคุณค่า และการปฏิบัติ เพื่อตัดสินการกระทำที่เป็นค่านิยมของตนเอง

2.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Development Theory)

ทฤษฎีนี้ ถือว่าจริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรม ตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคล ซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมที่พัฒนาขึ้นตามลำดับ โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976 : 391) ได้กล่าวถึงความเชื่อเบื้องต้นเกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา ไว้ดังนี้คือ

2.3.1 พัฒนาการทางจริยธรรม มีโครงสร้างพื้นฐานมาจากสติปัญญา (Cognitive) หรือองค์ประกอบตัดสินเชิงจริยธรรม (Moral Judgment)

2.3.2 แรงจูงใจเบื้องต้นเกี่ยวกับจริยธรรม คือ แรงจูงใจเกี่ยวกับการยอมรับ (Acceptance) การมีความสามารถ (Competence) การเคารพตนเองหรือเข้าใจในตนเองอย่างถ่องแท้ (Self Esteem of Self Actualization) มากกว่าจะเป็นความต้องการทางกายหรือการลดความวิตกเกี่ยวกับความกลัว

2.3.3 ลักษณะสำคัญของพัฒนาการทางจริยธรรม คือ พัฒนาการจะเป็นสากล มีขั้นตอนเหมือนกันทุกวัฒนธรรม เพราะทุกวัฒนธรรมมีการปฏิสัมพันธ์กันในสังคม มีการสวมบทบาท (Role-taking) และมีความขัดแย้งในสังคม ซึ่งต้องการการบูรณาการทางจริยธรรม (Moral Integration) เช่นเดียวกัน

2.3.4 กฎเกณฑ์ปกติเบื้องต้นของจริยธรรม เกิดจากประสบการณ์ที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มากกว่าจะเกิดการสร้างกฎเกณฑ์ภายในตนเอง จึงไม่นิยมขั้นพัฒนาการจากภายใน แต่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตน (Self) กับคนอื่น

2.3.5 สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางจริยธรรม พิจารณาจากคุณภาพและขอบเขตทั่ว ๆ ไปของสิ่งเร้าทางพุทธิปัญญา (Cognitive) และทางสังคม ตลอดช่วงการพัฒนารของเด็กรมากกว่าเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่างจากพ่อแม่ หรือประสบการณ์ที่ได้จากวินัย การลงโทษ หรือการให้รางวัล

แนวคิดพื้นฐานในทัศนะของ โคลเบอร์ก จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจ ความผิดถูกของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล โคลเบอร์กได้ยึดทฤษฎีพัฒนาการของเพียเจต์ (Piaget) เป็นหลักการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ ภายในแต่ละระดับยังแบ่งพัฒนาการออกเป็นสองขั้น รวมเป็น 6 ขั้น ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนมีจริยธรรมของตนเอง (Pre-conventional Level) ระดับนี้บุคคลจะเลือกตัดสินใจกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น มักพบในเด็กอายุ 2-10 ปี ในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 1 การเชื่อฟังเพื่อหลบหลีกการลงโทษ

ขั้นที่ 2 การแสวงหารางวัลและการแลกเปลี่ยน

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ (Conventional Level) ระดับนี้บุคคลจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อยของตน ทำตามกฎหมาย หรือทำตามกฎเกณฑ์ของศาสนา รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา แสดงบทบาททางสังคมได้ มักพบในช่วงอายุ 10-16 ปี ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 3 การทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ คล้อยตามผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน

ขั้นที่ 4 ทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม บุคคลจะรู้บทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ระดับที่ 3 ขั้นที่ทำตามคำมั่นสัญญา (Post Conventional Level) ระดับนี้บุคคลจะเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก เคารพในสิทธิของผู้อื่น ควบคุมบังคับใจตนเองได้ พบว่าอยู่ในช่วงอายุ 16 ปี ปีขึ้นไป ระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 5 การมีเหตุผลและเคารพตนเอง ใช้สัญญาสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ

ขั้นที่ 6 การยึดอุดมคติสากล ทำความดีเพื่อความดี มีจิตใจกว้างขวาง โคลเบอร์ก มีความเชื่อว่ากฎเกณฑ์ที่คนเราใช้ตัดสินความถูกต้องของการกระทำจะพัฒนาเป็นขั้นๆ จากขั้นต่ำกว่า ไปสู่ขั้นสูงกว่าที่ละ 1 ขั้น ไม่มีการข้ามขั้น

จากการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของโคลเบอร์ก พบว่า จริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะต้องเป็นไปตามระดับสติปัญญาของแต่ละคน โดยพัฒนาตามวุฒิภาวะที่สูงขึ้นตามลำดับ ไม่มีการข้ามขั้น ทั้งนี้สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลในด้านเสริมประสบการณ์ทั้งทางพุทธิปัญญา และทางสังคม

2.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Theory of Development)

เพียเจต์ (Piaget, 1960 : 45) พบว่าการตัดสินใจทางจริยธรรมมีส่วนสัมพันธ์กับหลักการพัฒนาทางสติปัญญา และพัฒนาการทางจริยธรรมจะเป็นไปตามลำดับต่อเนื่องกัน พัฒนาการทางจริยธรรมนั้นเขาได้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

2.4.1 ขั้นก่อนจริยธรรม (Pre-Morality) เริ่มตั้งแต่อายุ 3 ปี ขั้นนี้เด็กจะยึดตนเองเป็นใหญ่ (Egocentric) ไม่เข้าใจคนอื่น เอาแต่ใจตนเอง ไม่รับรู้ในสภาพแวดล้อมและกฎเกณฑ์ใด ๆ ทั้งสิ้น เด็กจะเล่นรวมกันเป็นกลุ่มไม่ได้ เพราะถือเอาความต้องการของตนเองเป็นใหญ่

2.4.2 ขั้นยึดคำสั่งหรือความจริงที่เป็นไปได้ชัด (Heteronymous Morality) เริ่มตั้งแต่อายุ 4-11 ปี เป็นระยะเริ่มพัฒนาจริยธรรม โดยจะยึดคำสั่งเป็นกฎเกณฑ์ เด็กจะยึดคำสั่งและทำตามผู้ใหญ่สั่งสอนโดยไม่มีข้อสงสัย เป็นระยะว่านอนสอนง่ายซึ่งอยู่ในวัยประถมศึกษา จึงมักไม่มีปัญหาทางพฤติกรรม

2.4.3 ขั้นยึดหลักการแห่งตน (Autonomous Morality) เริ่มตั้งแต่อายุ 11 ปีขึ้นไป เป็นการพัฒนาจริยธรรม วัยนี้เป็นวัยที่ค่อนข้างยาก เพราะเด็กจะใช้สติปัญญาหาเหตุผลเป็นระยะแสวงหาค่านิยมของตนเอง เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตเมื่อเป็นผู้ใหญ่ เด็กจะใช้สติปัญญาในการตัดสินใจจริยธรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติ โดยเพียเจต์ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1) ทรรศนะเกี่ยวกับความรับผิดชอบ พบว่า เด็กอายุประมาณ 7 ปี จะตัดสินความผิดในการกระทำ โดยพิจารณาจากความเสียหายที่เกิดขึ้น การตัดสินเช่นนี้เรียกว่าตัดสินโดยยึดความรับผิดชอบแบบปรนัย (Objective Responsibility) ส่วนเด็กอายุประมาณ 9 ปี มักจะตัดสินโดยพิจารณาจากเจตนาของผู้ทำผิด การตัดสินเช่นนี้ เรียกว่า ตัดสินโดยยึดความรับผิดชอบแบบอัตนัย (Subjective Responsibility)

2) ทรรศนะเกี่ยวกับความถูกผิด เด็กเล็กมีทรรศนะเกี่ยวกับความถูกผิดเป็นขาวกับดำ และเด็กเชื่อว่าทรรศนะเกี่ยวกับความถูกผิดมีได้เพียงทรรศนะเดียวคือ ทรรศนะของตน เด็กเชื่อว่าคนอื่น ๆ ก็มีทรรศนะเหมือนตน เหตุที่เด็กมีทรรศนะเช่นนี้เพราะเด็กเล็กอายุถึงประมาณ 7 ปี ยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) การยึดตนเองเป็นศูนย์กลางนี้ เกิดขึ้นทั้งกับโลกวัตถุ และทางจริยธรรม

3) ทรรศนะเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ เด็กเล็กจนถึง 7 ปี มีทรรศนะว่ากฎเกณฑ์เป็นสิ่งแน่นอนตายตัวที่ผู้ใหญ่กำหนด จะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ และจะมีอยู่ตลอดไป หากใครพยายามเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์กับเด็กวัยนี้ เด็กจะรับรู้ว่าเป็นการทำความผิด ในเด็กที่โตกว่าจะมีทรรศนะว่า กฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่กำหนดขึ้น โดยการตกลงของผู้เกี่ยวข้อง หากคนต้องการมีความชัดเจน ตนก็ควรเคารพกฎเกณฑ์

4) ทรรศนะเรื่องกรรมตามสนอง (Immanent Justice) เพียเจต์ เชื่อว่าสาเหตุสำคัญที่เด็กมีความเชื่อเรื่องกรรมตามสนอง เพราะเหตุผล 2 ประการ คือ การสั่งสอนของผู้ใหญ่ที่ขอบสอนเด็กว่าหากทำไม่ดีแล้ว จะมีสิ่งต่าง ๆ ตามมาลงโทษ และจากความเชื่อของเด็กที่ว่าสิ่งต่าง ๆ ก็มีชีวิตจิตใจเหมือนกับการทำผิดกับสิ่งใดก็อาจถูกสิ่งนั้นลงโทษได้ ความเชื่อเช่นนี้จะลดลงเมื่อเด็กเริ่มมีประสบการณ์มากขึ้นว่าทำไมบางครั้งคนทำผิดแต่ไม่เห็นกรรมตามสนอง นอกจากนี้เด็กก็มีประสบการณ์จากความยุติธรรมจากผู้ใหญ่ เช่น ตนไม่ได้ทำผิดก็ถูกลงโทษ เป็นต้น

5) ทรรศนะเกี่ยวกับการผิดจริยธรรม ขึ้นอยู่กับการลงโทษ เด็กเล็กมีแนวโน้มที่จะตัดสินว่าการกระทำใดผิด ขึ้นอยู่กับการกระทำนั้นถูกลงโทษหรือไม่ หากถูกลงโทษก็ถือว่าการกระทำนั้นผิด แต่ถ้าไม่ถูกลงโทษก็ถือว่าไม่ผิด เด็กโตใช้การตัดสินที่เป็นอิสระจากการถูกลงโทษ โดยพิจารณาว่าการกระทำนั้นละเมิดกฎเกณฑ์ของสังคมหรือไม่

6) ทรรศนะเกี่ยวกับวิธีการลงโทษ เด็กเล็กมีความเชื่อเกี่ยวกับการลงโทษที่เหมาะสมว่าควรเป็นการลงโทษที่รุนแรงให้สาสมกับความผิด (Expiatory Punishment) ขณะที่เด็กโตมีความเชื่อเกี่ยวกับการลงโทษที่เหมาะสมว่า ควรเป็นการลงโทษทางสังคม

(Punishment by Society) เด็กเล็กชอบให้ผู้ใหญ่ หรือผู้มีอำนาจลงโทษผู้กระทำผิดหรือก้าวร้าว มากกว่าเด็กโต ส่วนเด็กโตชอบการลงโทษที่เด็กกระทำโต้ตอบต่อผู้ทำผิดเอง เรียกว่า การลงโทษโดยส่วนตัว (Private Punishment)

7) ทรรศนะต่อการตัดสินใจของผู้มีอำนาจ เพียเจต์ เชื่อว่าปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพล ต่อจริยธรรมจากภายนอกของเด็กมี 2 ปัจจัยหลัก คือ ความจำกัดด้านพัฒนาการทางความคิด ความเข้าใจ และการนับถือผู้ใหญ่แบบทิศทางเดียวปัจจัยสำคัญที่ เพียเจต์ เชื่อว่าช่วยให้เด็ก มีพัฒนาการจากจริยธรรมภายนอก ไปสู่จริยธรรมภายใน คือ พัฒนาการทางความคิด ความเข้าใจ ที่เด็กลดการยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลางลงไป ทำให้เด็กเข้าใจทรรศนะของผู้อื่นได้ และพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้นพัฒนาการเหล่านี้เกิดขึ้นจากการที่เด็กได้มี ปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นในวัยเดียวกัน นอกจากนี้พ่อแม่ก็มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมได้ มากเช่นกัน หากพ่อแม่จะเปลี่ยนวิธีการอบรมเลี้ยงดูจากการใช้ความเห็นของตนเป็นใหญ่ มาเป็นตกลงกฎเกณฑ์กับลูก ยอมให้ลูกได้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ และยอมรับในเหตุผล ของลูก จะช่วยให้ลูกมีโอกาสพัฒนาจริยธรรมภายในได้เร็วขึ้น

จากการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ เพียเจต์ พบว่า การตัดสินใจ ทางจริยธรรมมีส่วนสัมพันธ์กับหลักการพัฒนาทางสติปัญญา และพัฒนาการทางจริยธรรมจะ เป็นไปตามลำดับอย่างต่อเนื่อง ขึ้นอยู่กับการสั่งสอนของผู้ใหญ่ การรับรู้ของตนเอง วิธีการ อบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ เป็นต้น

2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

เจ้าของทฤษฎี ได้แก่ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) นักจิตวิทยาชาวแคนาดา ตามทฤษฎีของแบนดูรา (Bandura, 1977 : 72) เชื่อว่า การเรียนรู้ทางสังคมถือว่า จริยธรรมเป็น เรื่องของกฎเกณฑ์ ที่ใช้ในการตัดสินใจการกระทำ และกำกับการกระทำของตน กฎเกณฑ์เหล่านี้ ส่วนหนึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด บางส่วนอาจจะเป็นกฎเกณฑ์ในใจของตนเอง นอกจากนี้ บุคคลยังอาจสร้างกฎเกณฑ์บางอย่างขึ้นมาด้วยตนเอง ที่ไม่เหมือนอย่างเด่นชัดกับ กฎเกณฑ์ของสังคม ทฤษฎีนี้ระบุว่าพฤติกรรมส่วนมากของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้โดยมี 2 รูปแบบหลัก คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง คือการเรียนรู้จากผลกรรม และการเรียนรู้ จากการศึกษา ดังนี้

2.5.1 การเรียนรู้จากผลกรรม เป็นการเรียนรู้ที่บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วย ตนเองแล้วเรียนรู้ผลกรรมที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ผลกรรมที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่มีผลต่อมนุษย์ มี 3 ด้านคือ ด้านการให้ข้อมูล ด้านการจูงใจ และด้านการเสริมแรง

2.5.2 การเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้ชนิดนี้ เกิดขึ้นจากการสังเกตตัวแบบ (Model) ตัวแบบสำหรับการเรียนรู้ทางสังคม แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ตัวแบบจริง ตัวแบบสัญลักษณ์ และคำบอกเล่าหรือสารบันทึก โดยจะสังเกตว่าตัวแบบทำอะไร ทำอย่างไร มีกฎเกณฑ์อย่างไร เมื่อสังเกตได้แล้ว ผู้สังเกตก็มีความคิดว่าตนสามารถทำพฤติกรรมใหม่ได้อย่างไร การเรียนรู้จากการสังเกต จำเป็นต้องมีกระบวนการในการเรียนรู้ถึง 4 กระบวนการ คือ กระบวนการใส่ใจ กระบวนการเก็บจำ กระบวนการกระทำทางร่างกาย และกระบวนการจูงใจ

จากการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ แบนดูรา พบว่า การเสริมสร้างจริยธรรม ให้แก่บุคคลจะต้องใช้วิธีการเรียนรู้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือเห็นแบบอย่าง หรือการบอกกล่าวให้บุคคลที่เกี่ยวข้องเกิดความเชื่อ เพื่อปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมตามที่สังคมต้องการ

2.6 ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory)

อาภาภรณ์ พุกกะมาน (2522 : 81) ได้อธิบายทฤษฎีการปรับพฤติกรรมว่า นักจิตวิทยาคนนี้มี สกินเนอร์ (Skinner) เป็นผู้นำ โดยทฤษฎีนี้ประยุกต์มาจากทฤษฎีการวางเงื่อนไขด้วยการกระทำ (Operant Conditioning) ที่อธิบายหลักการเรียนรู้ว่า มนุษย์สามารถพัฒนาตนได้ โดยอาศัยหลักการปรับพฤติกรรม อันเป็นการเรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรมที่เกิดขึ้น โดยหลักการของทฤษฎีการปรับพฤติกรรม จะมีการกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายที่ชัดเจน ทั้งที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนา มีการเรียงลำดับความสำคัญของพฤติกรรมเป้าหมายมีการปรับพฤติกรรมเป็นไปตามเงื่อนไข 2 ส่วน คือ เงื่อนไขการเสริมแรงบวกและเงื่อนไขการลงโทษ โดยพฤติกรรมที่ผู้ประพฤติได้รับการเสริมแรงบวก เช่น คำชมเชย การให้รางวัล จะมีความถี่สูงขึ้น และพฤติกรรมที่ได้รับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเป็นเงื่อนไขการลงโทษตอบแทนค่อย ๆ หดหายไป

จากการศึกษาทฤษฎีการปรับพฤติกรรมของ สกินเนอร์ พบว่า การที่จะเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้แก่นักเรียน จะต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ใช้ในการควบคุม คือเงื่อนไขการเสริมแรงบวก หรือเงื่อนไขในการลงโทษ

2.7 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม เป็นทฤษฎีใหม่ที่ค้นพบโดย ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543 : 10) ได้เสนอว่า ถ้าเปรียบเทียบพฤติกรรมของคนดี คนเก่งเหมือนผลไม้บนต้น การจะให้ผลดีใหญ่ หวาน อร่อย ลำต้น ราก จะต้องสมบูรณ์ ลักษณะทางจิตใจ 5 ประการ จึง

เปรียบเสมือนลำต้นของต้นไม้จริยธรรม ซึ่งเป็นสาเหตุของพฤติกรรม ลักษณะทางจิตใจ 5 ประการ คือ

2.7.1 ทักษะ คุณธรรม ค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนดี คนเก่ง

2.7.2 เหตุผลเชิงจริยธรรม หรือการเห็นแก่ผู้อื่น ส่วนรวม และหลักสากลมากกว่าเห็นแก่ตัว

2.7.3 ลักษณะมุ่งอนาคต สามารถคาดการณ์ไกล และสามารถควบคุมตนให้ออกได้ รอดได้ อย่างเหมาะสม

2.7.4 ความเชื่ออำนาจในตนว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วจะต้องได้รับโทษ

2.7.5 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หรือความมุ่งมั่นบากบั่น พินฝ่าอุปสรรคจน

ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

พฤติกรรมของคนดี คนเก่ง จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีลักษณะพื้นฐานทางจิต ซึ่งเปรียบเสมือนรากสำคัญของต้นไม้ ที่ซ่อนไขหาอาหารมาเลี้ยงลำต้นได้อย่างเต็มที่ มี 3 ประการ

1) สถิติปัญญา คือ ความเฉลียวฉลาด เหมาะสมกับอายุ เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็มีความสามารถทางการคิดที่เป็นนามธรรมขั้นสูงได้

2) ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึง การเข้าใจมนุษย์และสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

3) มีสุขภาพจิตใจดี ซึ่งหมายถึง การมีความวิตกกังวลน้อย หรือในประมาณที่เหมาะสมกับเหตุการณ์

ลักษณะพื้นฐานทางจิต 3 ประการนี้ เป็นสาเหตุสำคัญของการพัฒนาลักษณะทางจิตใจ 5 ประการ ที่ลำต้น และพฤติกรรมของคนดี คนเก่ง ซึ่งเป็นผลไม่บนต้น ลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่ต้องเสริมตามทฤษฎีนี้ ต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก 2 ขวบขึ้นไป ควรพัฒนาการฝึกให้กระทำพฤติกรรมที่พึงงามจนติดเป็นนิสัย ตามภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอายุผู้รับการฝึก กับพัฒนาทางด้านพฤติกรรมควบคู่กับจิตใจ ดังนี้

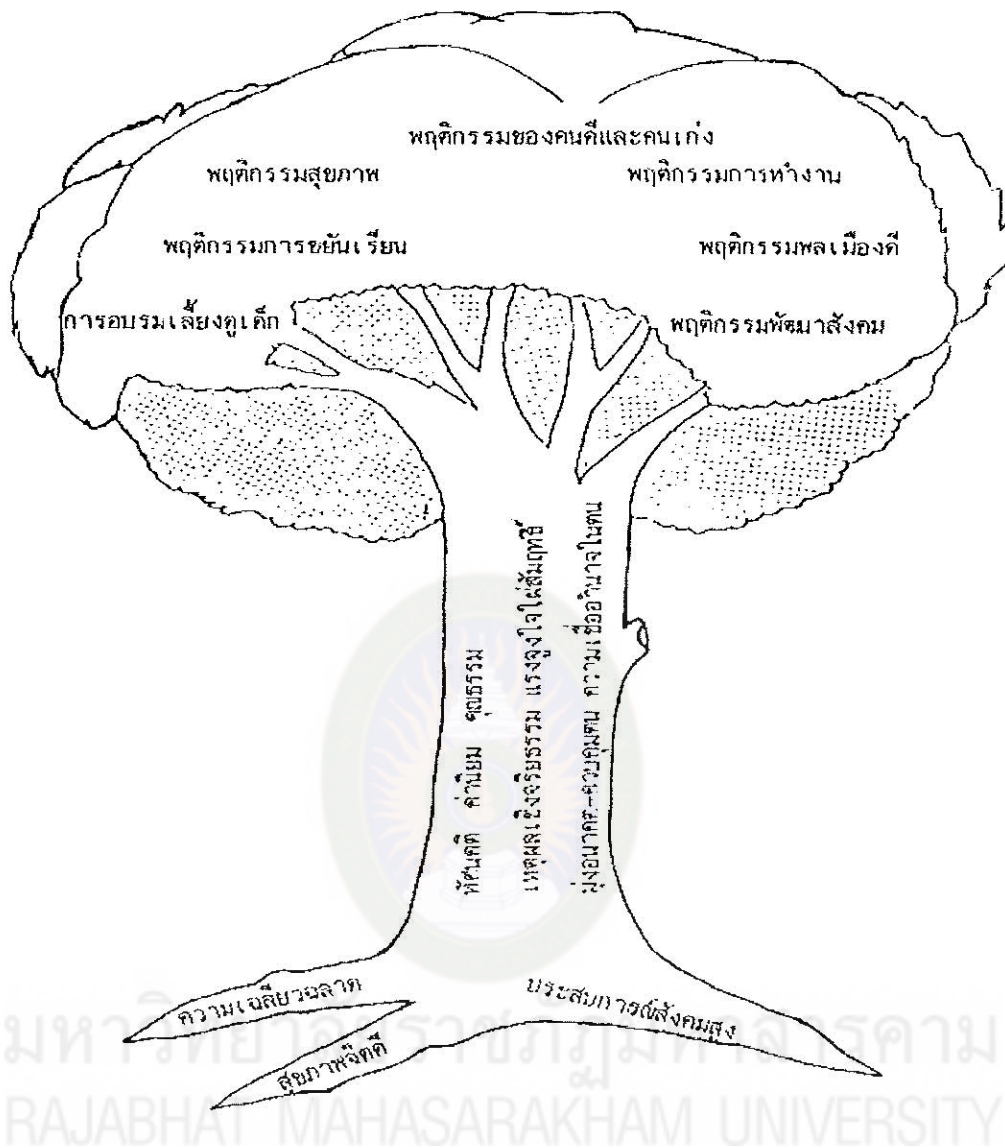
	อายุของผู้รับการฝึก	พัฒนา	
		พฤติกรรม	จิตใจ
ฝึกพฤติกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจบางด้าน	0-5 ขวบ	80 %	20 %
	6-8 ขวบ	70 %	30 %
	9-11 ขวบ	60 %	40 %
ฝึกจิตใจเพื่อพัฒนาพฤติกรรม หลายด้านพร้อมกัน	13-15 ปี	40 %	60 %
	16-20 ปี	30 %	70 %
	ผู้ใหญ่	20 %	80 %

แผนภูมิที่ 2 ปริมาณการพัฒนาจิตใจ และพฤติกรรมตามอายุ

(ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม. 2538 : 76)

ทฤษฎีด้านไม่จริยธรรมได้กำหนดจิตลักษณะ 8 ด้าน ที่บุคคลควรมีเพื่อให้เกิดพฤติกรรมของคนดี และคนเก่ง โดยมีการวิจัยและตรวจอาการ สามารถชี้ให้เห็นว่า บุคคลที่ยังมีพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งน้อยนั้น เป็นเพราะขาดจิตลักษณะใดจิตลักษณะหนึ่งที่จะต้องพัฒนาให้ดีขึ้น ตามแผนภาพดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภาพที่ 2 ต้นไม้จรรยาบรรณ แสดงลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจที่

จะนำไปสู่ พฤติกรรมทางจริยธรรม (ดวงเดือน พันธมนาวิน. 2543 : 10)

จากการศึกษาทฤษฎีต้นไม้จรรยาบรรณ ของดวงเดือน พันธมนาวิน พบว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของคนดี คนเก่ง เหมือนผลไม้บนต้น การจะให้ผลตกใหญ่ หวานอร่อย ลำต้น ราก จะต้องสมบูรณ์ โดยมีทัศนคติที่ดี มีเหตุผลเชิงจริยธรรม มองการณ์ไกล เชื่อในเรื่องการทำดี และมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ ความมีสติปัญญา การเอาใจเขามาใส่ใจเรา และมีสุขภาพจิตดี จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีจริยธรรม และดวงเดือน พันธมนาวิน (2524 : 4) ได้จัดองค์ประกอบทางจริยธรรมไว้ 4 อย่าง คือ

(1) ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตนเองว่า การกระทำชนิดใดที่ควรทำ ไม่ควรทำ พฤติกรรมใดเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรม หรือค่านิยมเกี่ยวกับจริยธรรมทางสังคมนั้นขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย

(2) เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวกับลักษณะ หรือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบเพียงใด จะรวมถึงการมีความรู้สึกในเรื่องจริยธรรมเข้าด้วยกัน เจตคติเชิงจริยธรรมของคนส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคม แต่บุคคลบางคนในสภาพการณ์ปกติ อาจจะมีเจตคติที่แตกต่างกันออกไปจากสังคมได้

(3) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลที่จะเลือกทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรืองดเว้นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับตนเอง เหตุผลที่กล่าวนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจ หรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังของการกระทำนั้น ๆ ของบุคคลและในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนี้เป็นสิ่งตัดสินการกระทำต่าง ๆ ได้ดี

(4) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรืองดเว้นพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมทางสังคมนั้น ๆ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่คนในสังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ด้วยเหตุผลที่ว่า การกระทำที่ดีหรือเลวนั้นจะส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของบุคคลและสังคมโดยตรง

องค์ประกอบทางจริยธรรมทั้ง 4 ด้านนี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่บุคคลแสดงออกมานั้นจะเป็นเครื่องชี้ว่า บุคคลมีจริยธรรมมากน้อยเพียงใด เป็นเหตุผลแสดงระดับของจริยธรรมด้วย

สรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เป็นเรื่องที่สั่งสมอยู่ในตัวบุคคลแต่ละคน ซึ่งนักจิตวิทยาได้สรุปเป็นทฤษฎี มีการชี้แนะขั้นตอนในการพัฒนาที่ชัดเจน โดยขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละสังคมที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน

3. ค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนตามมาตรฐานการศึกษา

ค่านิยมที่พึงประสงค์เมื่อนำมากำหนดในมาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ใช้คำว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ซึ่งมีความหมายเดียวกัน คือต้องการให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่ดีที่สังคมต้องการ โดยกำหนดเป็นมาตรฐานด้านผู้เรียน ผู้วิจัยได้นำมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง

ทั้งมาตรฐานการศึกษาของชาติ และมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาเป็นกรอบในการจัดกิจกรรมพัฒนา เพื่อให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้คือ

3.1 มาตรฐานการศึกษาของชาติ

มาตรฐานการศึกษาของชาติ กำหนดโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ. 2549 : 3-7, 46-47) ซึ่งยึดหลักอุดมการณ์และหลักการในการจัดการศึกษาของชาติ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และนโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อรัฐสภา ที่ต่างมีอุดมการณ์และหลักการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งความรู้ และเพื่อให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษา พัฒนาค้นได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อันเป็นเงื่อนไขไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ที่พึงประสงค์

อุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษา คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตและการสร้างสังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

การศึกษาที่สร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมดุลระหว่าง ปัญญาธรรม คุณธรรมและวัฒนธรรม เป็นการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อคนไทยทั้งปวง มุ่งสร้างพื้นฐานที่ดีในวัยเด็ก ปลูกฝังความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งแต่วัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน และพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ โดยให้สังคมทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ตรงตามความต้องการของผู้เรียน และสามารถตรวจสอบได้อย่างมั่นใจว่าการศึกษายเป็นกระบวนการของการพัฒนาชีวิตและสังคมเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้ และสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ

เพื่อให้เป็นไปตามอุดมการณ์และหลักการในการจัดการศึกษาดังกล่าวจึงได้กำหนดมาตรฐานและตัวบ่งชี้ไว้ 3 มาตรฐาน และ 11 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทย ที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก

มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา

มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้

3.1.1 มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทย ที่พึงประสงค์ ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก คนไทยเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

เป้าหมายของการจัดการศึกษาอยู่ที่การพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็น “คนเก่ง คนดี และมีความสุข” โดยมีการพัฒนาที่เหมาะสมกับช่วงวัย พัฒนาคณะตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ตรงตามความต้องการ ทั้งในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และทักษะ คุณธรรมและจิตสำนึกที่พึงประสงค์ และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

ตัวบ่งชี้

1) กำลังกาย กำลังใจที่สมบูรณ์

คนไทยมีสุขภาพกายและจิตที่ดี มีพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ตามเกณฑ์การพัฒนาด้านแต่ละช่วงวัย

2) ความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการดำรงชีวิตและการพัฒนาสังคม

(1) คนไทยได้เรียนรู้เต็มตามศักยภาพของตนเอง

(2) คนไทยมีงานทำและนำความรู้ไปใช้ในการสร้างงานและสร้าง

ประโยชน์ให้สังคม

3) ทักษะการเรียนรู้และการปรับตัว

(1) คนไทยสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ รู้ทันโลกรวมทั้งมีความสามารถในการใช้แหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

(2) คนไทยสามารถปรับตัวได้ มีมนุษยสัมพันธ์ดี และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

4) ทักษะทางสังคม

(1) คนไทยเข้าใจและเคารพในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคม มีทักษะและความสามารถที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

(2) คนไทยมีความรับผิดชอบ เข้าใจ ยอมรับ และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สามารถแก้ปัญหาในฐานะสมาชิกของสังคมไทยและสังคมโลกโดยสันติวิธี

5) คุณธรรม จิตสาธารณะ และจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

(1) คนไทยดำเนินชีวิตโดยกายสุจริต วาจสุจริต และมโนสุจริต

(2) คนไทยมีความรับผิดชอบทางศีลธรรมและสังคม มีจิตสำนึกในเกียรติภูมิของความเป็นคนไทยมีความภูมิใจในชนชาติไทย รักแผ่นดินไทย และปฏิบัติตนตาม

ระบอบประชาธิปไตย เป็นสมาชิกที่ดี เป็นอาสาสมัคร เพื่อชุมชนและสังคมในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก

3.1.2 มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา

จัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ และการบริหาร โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนเห็นแบบอย่างที่ดี ได้ฝึกการคิด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่หลากหลายตรงตามความต้องการ และมีความสุขในการเรียนรู้ ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้จัดผู้เรียนเป็นรายบุคคล เตรียมการสอนและใช้สื่อที่ผสมผสานความรู้ สากลกับภูมิปัญญาไทย จัดบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ จัดหาและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ที่หลากหลาย และพัฒนาความคิดของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์ ความสำเร็จของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญขึ้นอยู่กับ

1) ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ ผู้เรียน ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และสมาชิกชุมชน

2) ปัจจัยด้านการบริหาร ได้แก่ หลักการบริหารจัดการและหลัก
ธรรมาภิบาล

ตัวบ่งชี้

การจัดหลักสูตรการเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

(1) มีการจัดหลักสูตรที่หลากหลายตามความเหมาะสมของกลุ่มผู้เรียนทุกระบบสอดคล้องตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

(2) ผู้เรียนมีโอกาส / สามารถเข้าถึงหลักสูตรต่าง ๆ ที่จัดไว้อย่างทั่วถึง

(3) องค์กรที่ให้บริการทางการศึกษามีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีอาคาร สถานที่ มีการส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัย

(4) มีการพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ สื่อเพื่อการเรียนรู้ และการให้บริการเทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

มีการพัฒนาผู้บริหาร ครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ

(1) ผู้บริหาร ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการและวิชาชีพ

(2) ผู้บริหาร ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษามีคุณธรรม มีความพึงพอใจในการทำงาน และผูกพันกับงาน มีอัตราการออกจากงานและอัตราความผิดพลาดทางวินัยลดลง

(3) มีแนวโน้มในการรวมตัวจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อสร้างเกณฑ์มาตรฐานเฉพาะกลุ่ม และติดตามการดำเนินงานของบุคลากรและสถานศึกษา ตลอดจนการสั่งสมองค์ความรู้ที่หลากหลาย

มีการบริหารจัดการที่ใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

(1) องค์กร ชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามสภาพท้องถิ่น สภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน

(2) ผู้รับบริการ / ผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มมีความพึงพอใจต่อการจัดบริการทางการศึกษาของสถานศึกษา

(3) มีการกำหนดระบบประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ และสามารถรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกได้

3.1.3 มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ / สังคมแห่งความรู้ การสร้างวิถีการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง

การเรียนรู้ ความรู้ นวัตกรรม สื่อ และเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาสู่สังคมแห่งความรู้ การส่งเสริมและสร้างกลไกเพื่อให้คนไทยทุกคนมีโอกาสและทางเลือกที่จะเข้าถึงปัจจัยและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจนชีวิตด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย โดยการได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคม จะนำมาซึ่งการพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ และขีดความสามารถของคนไทยในการพัฒนาประเทศ รวมทั้งการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ

ตัวบ่งชี้

การบริการวิชาการและสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ / สังคมแห่งความรู้

1) สถานศึกษาร่วมมือกับบุคลากร และองค์กรในชุมชนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกระดับ ร่วมจัดปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และให้บริการทางวิชาการที่เป็น

ประโยชน์แก่การพัฒนาคนในชุมชน เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา และคนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) ชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งขององค์กรที่ให้บริการทางการศึกษามีสถานภาพเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ / สังคมแห่งความรู้ มีความปลอดภัย ลดความขัดแย้ง มีสันติสุข และมีการพัฒนาก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

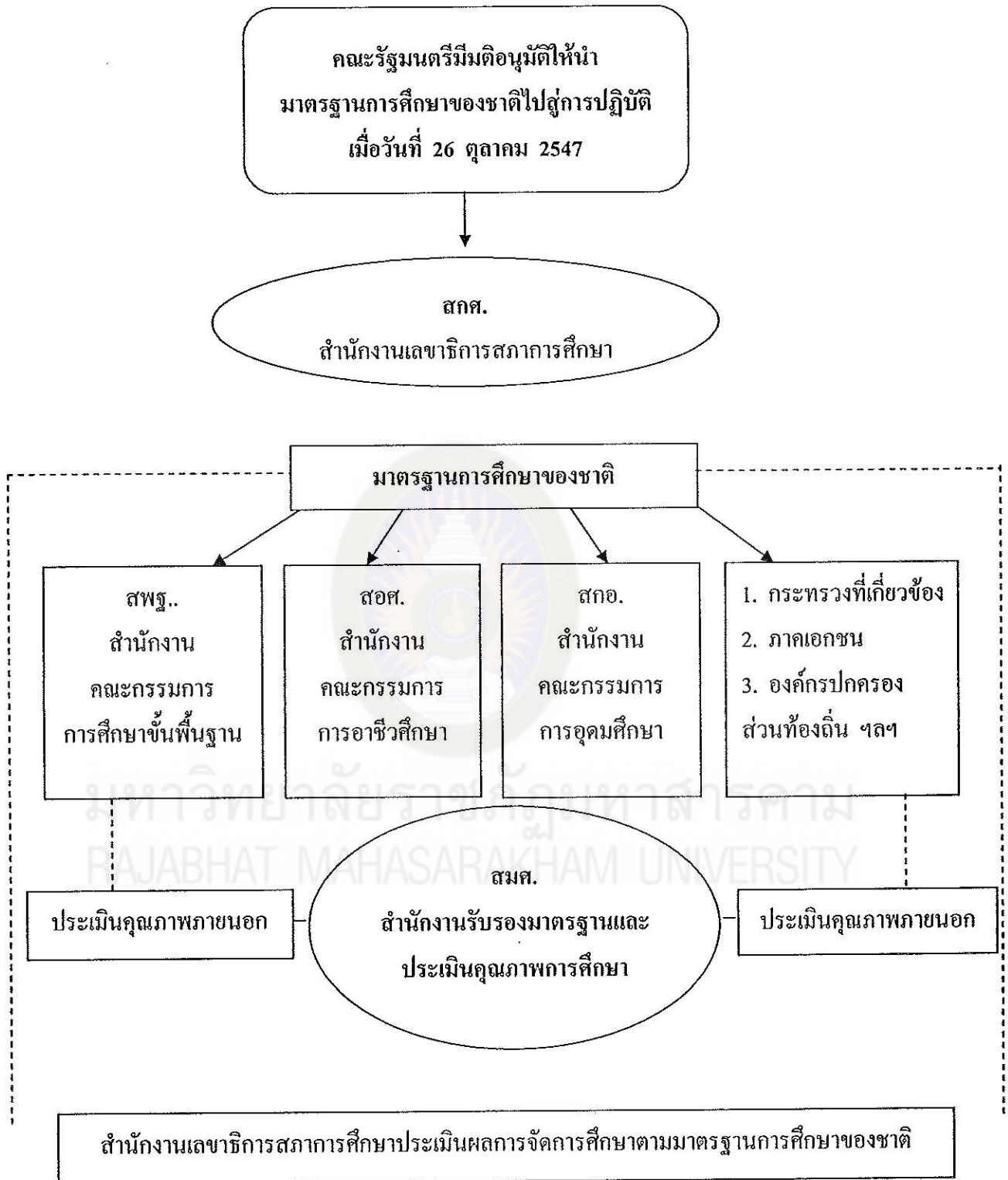
การศึกษาวิจัย สร้างเสริม สนับสนุนแหล่งเรียนรู้ และกลไกการเรียนรู้

1) ศึกษาวิจัย สำรวจ จัดทำ และจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ

2) ระดมทรัพยากร (บุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก ภูมิปัญญาและอื่น ๆ) และความร่วมมือจากภายในและภายนอกสถานศึกษา ในการสร้างกลไกการเรียนรู้ทุกประเภท เพื่อให้คนไทยสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตได้จริง

3) ศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และการพัฒนาประเทศ การสร้างและการจัดการความรู้ในทุกระดับ ทุกมิติของสังคม ครอบครัว ชุมชน องค์กรทุกระดับ และองค์กรที่จัดการศึกษามีการสร้างและใช้ความรู้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ โดยนำเสนอเป็นกรอบงาน ตามแผนภูมิที่ 3 ดังต่อไปนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภูมิที่ 3 โครงสร้างความสัมพันธ์ของมาตรฐานการศึกษา (สทศ. 2549 : 7)

สภาการศึกษาทำหน้าที่พัฒนาและนำเสนอมาตรฐานการศึกษาของชาติ จากนั้น
องค์กรหลักและกระทรวงต่าง ๆ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา และคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวง
ที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ จะทำหน้าที่พัฒนามาตรฐาน
การศึกษาของแต่ละระดับและประเภทการศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษา
ทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยได้ใช้เป็นแนวทางในการจัด
การศึกษาระดับนั้น ๆ พร้อมทั้งดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่ง
ของกระบวนการบริหารการจัดการ เพื่อเตรียมความพร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอกจาก
สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)

3.2 มาตรฐานการศึกษา และตัวบ่งชี้ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน : ประถมและมัธยมศึกษา)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้กำหนดมาตรฐานการ
ประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงาน
รับรองมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) มี 18 มาตรฐาน ใน 4 ด้าน
คือมาตรฐานด้านผู้เรียน 8 มาตรฐาน 33 ตัวบ่งชี้ ดังนี้คือ

3.2.1 มาตรฐานด้านผู้เรียน มี 8 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
(มี 6 ตัวบ่งชี้)

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
(มี 2 ตัวบ่งชี้)

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับ
ผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต (มี 5 ตัวบ่งชี้)

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์
มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ (มี 4 ตัวบ่งชี้)

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร
(มี 5 ตัวบ่งชี้)

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้
และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (มี 3 ตัวบ่งชี้)

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี
(มี 5 ตัวบ่งชี้)

มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี
และกีฬา (มี 3 ตัวบ่งชี้)

รายละเอียดการกำหนดตัวบ่งชี้ตามมาตรฐานการศึกษาของคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้คือ

1) มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
มี 6 ตัวบ่งชี้ คือ

(1.1) มีวินัย มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของ
ศาสนาที่ตนนับถือ

(1.2) มีความซื่อสัตย์สุจริต

(1.3) มีความกตัญญูกตเวที

(1.4) มีเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม

(1.5) ประหยัด รู้จักใช้ทรัพย์สินของส่วนตน และส่วนรวมอย่างคุ้มค่า

(1.6) นิยมไทย เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาไทย ภูมิใจในความเป็นไทย และ
รักษาวัฒนธรรมไทย

2) มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

(2.1) รู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการ
เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

(2.2) เข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมกิจกรรม/โครงการอนุรักษ์และพัฒนา
สิ่งแวดล้อม

3) มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงาน
ร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มี 5 ตัวบ่งชี้ คือ

(3.1) มีทักษะในการจัดการและทำงานให้สำเร็จ

(3.2) เพียรพยายาม ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน

(3.3) ทำงานอย่างมีความสุข พัฒนางานและภูมิใจในผลงานของตนเอง

(3.4) ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

(3.5) มีความรู้สึกที่ดีต่ออาชีพสุจริตและหาความรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจ

4) มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์

มี 4 ตัวบ่งชี้

(4.1) สามารถวิเคราะห์สังเคราะห์ สรุปความคิดรวบยอด คิดอย่างเป็นระบบ และมีความคิดแบบองค์รวม

(4.2) สามารถคาดการณ์ กำหนดเป้าหมาย และแนวทางการตัดสินใจได้

(4.3) ประเมินและเลือกแนวทางการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ

(4.4) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี และมีจินตนาการ

5) มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

มี 5 ตัวบ่งชี้ คือ

(5.1) มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยตามเกณฑ์

(5.2) มีผลการทดสอบรวบยอดระดับชาติเฉลี่ยตามเกณฑ์

(5.3) สามารถสื่อความคิดผ่านการพูด เขียน หรือนำเสนอด้วยวิธีต่าง ๆ

(5.4) สามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้ทั้งภาษาไทย และ

ภาษาต่างประเทศ

(5.5) สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

6) มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ

(6.1) มีนิสัยรักการอ่าน การเขียนและการฟัง รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผลสนใจแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ รอบตัว

(6.2) มีวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น และสนุกกับการเรียนรู้

(6.3) สามารถใช้ห้องสมุด ใช้แหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา

7) มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี

มี 5 ตัวบ่งชี้ คือ

(7.1) มีสุขนิสัยในการดูแลสุขภาพ และออกกำลังกายสม่ำเสมอ

(7.2) มีน้ำหนัก ส่วนสูง และมีสมรรถภาพทางกาย และออกกำลังกาย

สม่ำเสมอ

(7.3) ปกป้องตนเองจากสิ่งเสพติดให้โทษ และหลีกเลี่ยงสภาวะที่เสี่ยง

ต่อความรุนแรง โรคภัย อุบัติเหตุ และปัญหาทางเพศ

(7.4) มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม และให้เกียรติผู้อื่น

(7.5) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครู และชอบมาโรงเรียน

8) มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา มี 3 ตัวบ่งชี้

(8.1) ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านศิลปะ

(8.2) ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านดนตรี / นาฏศิลป์

(8.3) ชื่นชม ร่วมกิจกรรม และมีผลงานด้านกีฬา / นันทนาการ

ในการศึกษารั้วนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษามาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความคิด ความงาม ในตัวของ นักเรียน สามารถประพฤติปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองดีของสังคม รู้จักความซื่อ ความถูกต้อง ความผิด ความยุติธรรม ความไม่ยุติธรรม อันจะส่งผลต่อการมีวินัย ความรับผิดชอบ การประหยัดและออม ความขยันหมั่นเพียร และความซื่อสัตย์อันเป็นคุณธรรม และจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นใน โรงเรียนมากที่สุด

จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ กล่าวไว้กว้างๆ แต่จะมีมาตรฐานที่ชัดเจน ตรวจสอบได้จากตัวบ่งชี้ในมาตรฐานการศึกษาขั้น พื้นฐาน ที่ใช้กำหนดเป็นกิจกรรมในการพัฒนาที่สอดคล้องกัน ได้ดังตารางเปรียบเทียบต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบมาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
และมาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก

มาตรฐานการศึกษาของชาติ	มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน	มาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก
มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก	มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีจิตสำนึก ในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง	มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้าน ศิลปะ และ กีฬา มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์คิด ไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานการศึกษาของชาติ	มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน	มาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก
<p>มาตรฐานที่ 2</p> <p>แนวการจัดการศึกษา</p>	<p>มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี</p> <p>มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ คณิตรี กิฬา</p> <p>มาตรฐานด้านการเรียนการสอน</p> <p>มาตรฐานที่ 9 ครูมีวุฒิ / ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่ รับผิดชอบ หมั่นพัฒนาตนเอง เข้า กับชุมชน ได้ดี และมีครูพอเพียง</p> <p>มาตรฐานที่ 10 ครูมีความสามารถ ในการจัดการเรียนการสอน อย่างมีประสิทธิภาพและเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ</p>	<p>มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนมีทักษะใน การทำงาน รับผิดชอบต่อการทำงาน สามารถ ทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ได้ และ มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต</p> <p>มาตรฐานด้านครู</p> <p>มาตรฐานที่ 8 ครูมีวุฒิ / ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่ รับผิดชอบและมีครูเพียงพอ</p> <p>มาตรฐานที่ 9 ครูมีความสามารถ ในการจัดการเรียนการสอน อย่างมีประสิทธิภาพ และเน้น ผู้เรียน เป็นสำคัญ</p>
	<p>มาตรฐานด้านการบริหาร และการจัดการศึกษา</p> <p>มาตรฐานที่ 11 ผู้บริหารมี ภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ</p> <p>มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามี การจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบ การบริหารงาน และพัฒนาองค์กร อย่างเป็นระบบครบวงจร</p>	<p>มาตรฐานด้านผู้บริหาร</p> <p>มาตรฐานที่ 10 ผู้บริหารมีภาวะ ผู้นำ และมีความสามารถในการ บริหารจัดการ</p> <p>มาตรฐานที่ 11 สถานศึกษา มีการจัดองค์กร โครงสร้างและ การบริหารอย่างเป็นระบบครบ วงจรให้บรรลุเป้าหมาย การศึกษา</p>

มาตรฐาน การศึกษาของชาติ	ฐานการศึกษาขั้น พื้นฐาน	มาตรฐานเพื่อการประเมิน คุณภาพภายนอก
	มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามี การบริหารและจัดการศึกษา โดยใช้สถาน ศึกษาเป็นฐาน	มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษา มีการจัดกิจกรรม และ การเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ
	มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษามี การจัดหลักสูตร และ กระบวนการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ	มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษา มีหลักสูตรที่เหมาะสม กับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอน ที่เอื้อต่อการเรียนรู้
	มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษา มีการจัดกิจกรรมส่งเสริม คุณภาพผู้เรียนอย่าง หลากหลาย	
	มาตรฐานที่ 16 สถานศึกษามี การจัดสภาพแวดล้อมและการ บริการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน พัฒนา ตามธรรมชาติเต็ม ศักยภาพ	

มาตรฐานการศึกษาของชาติ	ฐานการศึกษาขั้นมาตรฐานพื้นฐาน	มาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก
มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคม แห่งการเรียนรู้/ สังคมแห่งความรู้	มาตรฐานด้านการพัฒนา ชุมชนแห่งการเรียนรู้ มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามี มีการสนับสนุนและใช้ แหล่งเรียนรู้และ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามี การร่วมมือกันระหว่างบ้าน องค์กรทางศาสนา สถาบัน ทางวิชาการ และองค์กรเพื่อ พัฒนาวิถีการเรียนรู้ในชุมชน	มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษา ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับ ชุมชนในการพัฒนา การศึกษา

แผนภูมิที่ 4 ตารางเปรียบเทียบมาตรฐานการศึกษา (สมศ. 2549 : 87-88)

4. แนวทางในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ในโรงเรียน

การเสริมสร้างให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา เพราะการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้กับวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญของชีวิตที่พร้อมจะหักเหไปในทิศทางที่ดีและไม่ดีได้โดยง่าย ประกอบกับสภาพแวดล้อมทางสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีสถานบริการต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น สวนอาหารหรือภัตตาคาร สุนัขเกอร์ คลับ ดิสโก้เทค เกมไฟฟ้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต และพฤติกรรมของบุคคลในสังคม นักเรียนในระดับมัศึกษาก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ย่อมได้รับอิทธิพลทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่นักเรียนเหล่านั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น

อย่างยิ่ง ดังที่มีหน่วยงานและนักการศึกษา ได้กล่าวไว้ดังนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (แผนการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 161-162) หมวดที่ 4 ว่าด้วย แนวทางการจัดการศึกษา 24 ข้อ มีข้อที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา จริยธรรม คือ ข้อ 1, 12, 18, 19, และ 21 ดังนี้

ข้อ 1 ขยายบริการการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้กว้างขวาง โดยเฉพาะใน ชนบทที่ห่างไกล และชุมชนแออัดในทุกจังหวัด โดยให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกแห่ง ทั้งของ รัฐและท้องถิ่น จัดบริการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนในระดับ ประถมศึกษา

ข้อ 12 จัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการฝึก ปฏิบัติหรือ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม มีเจตคติ และพฤติกรรมที่ เหมาะสมทั้งทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ข้อ 18 ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว อบรมเลี้ยงดูเด็กและการ เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างวัย

ข้อ 19 ส่งเสริมให้ครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนาในชุมชนและ สื่อมวลชนร่วมมือกันในการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่เหมาะสม และการชี้แนวทางที่ดีแก่เด็ก และเยาวชนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

ข้อ 21 พัฒนาระบบการให้การศึกษาและการแนะแนว ให้ครอบคลุมด้าน วิชาการ อาชีพ อารมณ์ สังคม เพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามถนัด และเรียนอย่างมีความสุข คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 9-10) ได้ให้แนวคิดในการปลูกฝังคุณธรรม ดังนี้

1. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนไป พัฒนาคุณธรรม ความรู้ ความสามารถต่อจากระดับประถมศึกษาให้ผู้เรียนได้ค้นพบความ ต้องการ ความสนใจ ความถนัดของตนเอง ทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมี ความสามารถในการงาน และอาชีพตามควรแก่วัย

2. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน ได้ศึกษา ตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาหรือ เพื่อให้เพียงพอแก่การประกอบกรงานและอาชีพ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข

บรรจง ชูสกุลชาติ (2532 : 5) ได้เสนอแนวความคิดในการปลูกฝัง และพัฒนา คุณธรรมไว้ว่า “คน” มิใช่เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยรูปร่างหน้าตาภายนอกที่มองเห็น

ได้ช่วยตาเท่านั้น แต่หากยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่สำคัญซึ่งทำให้แตกต่างไปจากสัตว์โลกทั่วไป สิ่งนั้นคือ “คุณธรรม” เพราะคุณธรรมนี่เองที่ทำให้คนเราได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” อันหมายความว่า ความเป็นผู้มีน้ำใจสูง คำว่า “คุณธรรม” จึงหมายถึง ความดีงามทั้งหลาย ซึ่งลึกลงไปในสำนึกของบุคคล อาจกล่าวได้ว่า คุณธรรมเป็นสมบัติของมนุษย์ชาติโดยเฉพาะ พณีส หันนาคินท์ (2526 : 16-17) ได้กล่าวถึงแนวทางการให้การศึกษาด้านจริยธรรม ไว้ดังนี้

1. โรงเรียนควรต้องสร้างระเบียบประเพณีและสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นของโรงเรียน โดยเฉพาะ ตลอดจนทำโรงเรียนให้เป็นที่น่าอยู่ เช่น สะอาด เรียบร้อย ร่มรื่น ฯลฯ เพื่อมัดจิตใจของนักเรียนไว้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
 2. นักเรียนควรได้รับการสั่งสอนให้เชื่อสัจย์ต่อตนเอง และครูทำตนเป็นตัวอย่างเสียก่อน
 3. กำหนดเวลาเข้าเรียนและเลิกเรียน วันหนึ่ง ๆ นั้นเป็นกำหนดเวลาที่นักเรียนจะต้อง เรียนตามตารางสอนของครู มิได้หมายความว่า นอกเวลาดังกล่าวนี้ ครูจะพ้นจากความรับผิดชอบที่ต้องอบรมสั่งสอนนักเรียน
 4. วิธีสอนที่ดี คือ สอดใส่วิชาศีลธรรมเข้าไปในสรรพวิชาต่าง ๆ
 5. การสอนวิชาศีลธรรม และการทำให้นักเรียนมีความประพฤติดีนั้น เป็นเรื่องของ การปฏิบัติมากกว่าวิชาการ เพราะฉะนั้นการสอนในห้องเรียนจึงไม่เป็นการเพียงพอต้องคำนึงถึงการปฏิบัติจริง ๆ นอกห้องเรียนเป็นสิ่งสำคัญ
 6. กิจกรรมนอกหลักสูตรช่วยการสอนศีลธรรมได้อย่างดีที่สุด เพราะว่าขณะที่นักเรียนไม่อยู่ในกรอบและระเบียบของห้องเรียน จะแสดงตนให้เห็นว่าดีหรือไม่ ได้ง่าย ในโอกาสนั้น ๆ ครูจะช่วยแก้ หรือนำไปในทางที่ดี
 7. การสอบไล่มิใช่จุดมุ่งหมายปลายทางของการศึกษา สิ่งที่สำคัญกว่า คือ การสอนให้นักเรียนมีความรู้แน่นแฟ้น และการอบรมให้เป็นผู้มีความประพฤติดี
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2538 : 55) กำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับประชาชนทั่วไปด้วยหลักปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ คือ
1. การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร การรักษาความสะอาดและมีความรับผิดชอบ
 2. การมีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย
 3. การปฏิบัติตามคุณธรรมศาสนา
 4. การรู้จักประหยัดและอดออม

5. ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

สมบัติ มหารศ (2528 : 96) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรมว่า มโนทัศน์ทางศีลธรรมที่ควรปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ทราบ และถือปฏิบัติ 4 ประการ คือ

1. การกระทำ ถ้าหากคนเราได้ตัดสินใจว่าจะกระทำอะไรไปแล้ว จะต้องคำนึงเสมอว่า ผลของการกระทำจะไม่ขัดแย้งกับคนอื่น หรืออาจพูดได้ว่าสิ่งที่ทำนั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น

2. เหตุผล แรงจูงใจที่เรามีได้ หรือกระทำการใด ๆ ลงไปจะต้องเป็นการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผล

3. ความเป็นสากลนิยม จริยธรรมเป็นหลักประพจน์ของสากลนิยม ทั่วโลกไม่ควรเปรียบเทียบหรือขัดแย้งกันว่า จริยธรรมของตนดีกว่าคนอื่น แต่ให้ถือว่าทั่วโลกทุกเชื้อชาติ ศาสนา เขาก็มีจริยธรรมที่ดีกันทั้งนั้น

4. การแลกเปลี่ยนจริยธรรม ในสังคมมนุษย์ที่เกิดจากสถานที่แตกต่างกันก็มีอุดมคติแตกต่างกัน จริยธรรมของชาติหนึ่งอาจจะแพร่ไปสู่จริยธรรมของอีกชาติหนึ่งได้ ถ้าชาติที่รับไปนั้นเห็นว่า เป็นสิ่งที่ดีควรปฏิบัติในชาติของตน แต่สำหรับคนไทยแม้จะมีการรับจริยธรรมของต่างชาติเข้ามาก็ต้องไม่ลืมว่า จริยธรรมประจำชาติของตนที่ดีอยู่แล้วก็ควรที่จะอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกสืบต่อไป

ประกาศรี สีหอำไพ (2531 : 25) ได้ให้แนวคิดเอาไว้ว่า การพัฒนาคุณธรรมในการจัดการศึกษาด้านจริยศึกษา ผู้สอนควรปลูกฝังแนวคิดที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดพัฒนาการดังต่อไปนี้

1. การยอมรับความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว ตระหนักเสมอว่าความดีที่คนชื่นชอบยกย่อง ผลผลิตของความดีนำความสุขมาให้

2. ถือหลักสากลในการพิจารณาสภาพการณ์ไกล สามารถนำเกณฑ์การแยกแยะ ความดีความชั่ว กำหนดเป็นกฎคุณธรรมให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

3. ความเข้าใจคุณธรรมซึมซาบอยู่ในจิตใจ สร้างค่านิยมคุณธรรมที่ถูกต้อง

4. ความต่อเนื่องสัมพันธ์ของระบบที่สร้างเสริมคุณภาพ มีแก่นสารชัดเจน

5. การวิเคราะห์วิจารณ์ความประพฤติได้ด้วยแนวทางของตนเอง

6. การตัดสินใจคุณธรรม เป็นการตัดสินใจว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ

นอกจากนี้ ประกาศรี สีหอำไพ (2531: 8-9) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า จริยธรรมควรมีพื้นฐานในการดำเนินการจัดที่สำคัญ อีก 3 ประการ คือ

1. ความรู้เรื่องหลักจริยธรรม (Moral Principles)
 - 1.1 เริ่มจากตนเอง (Self)
 - 1.2 การแลกเปลี่ยนผู้อื่น (Exchange)
 - 1.3 ความสัมพันธ์ต่อเนื่อง (Relationship)
 - 1.4 ระบบสังคม (Social System)
 - 1.5 การใช้ประโยชน์และสัญญาประชาคม (Utility and Social Contract)
 - 1.6 หลักมโนธรรมสากล (Universal)
2. คุณค่าทางจริยธรรม (Value Clarification)
 - 2.1 การเลือกคุณค่า (Choosing)
 - 2.2 การกำหนดค่า (Prizing)
 - 2.3 การปฏิบัติตามคุณค่า (Acting)
3. องค์ประกอบของจริยธรรม (Moral Element)
 - 3.1 ระเบียบวินัย (Discipline)
 - 3.2 สังคม (Society)
 - 3.3 อิสรภาพสำนึกมโนธรรมของตนเอง (Autonomy)

สรุปได้ว่าแนวทางการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ จะเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็ก เน้นการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม มีเจตคติและพฤติกรรมที่ดี เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างวัย ส่งเสริมให้ครอบครัว สถานศึกษา สถาบัน ศาสนาร่วมมือกันปลูกฝังคุณธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ อาชีพ อารมณ์และการอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โรงเรียนต้องสร้างระเบียบ ประเพณีที่เป็นของ โรงเรียน โดยเฉพาะมีการสั่งสอนให้ซื่อสัตย์ต่อตนเอง รับผิดชอบต่อการเรียนการสอน ครูมีการ สอนสอดแทรกศีลธรรมเน้นการอบรมให้เป็นผู้มีความประพฤติดี และเน้นการประพฤติปฏิบัติ ตนในทางที่ดีมากกว่าวิชาการ

4.1 การจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในโรงเรียน มัธยมศึกษา

หลักการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในโรงเรียน เริ่มตั้งแต่ผู้บริหาร โรงเรียน ครูอาจารย์ และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ โดยเน้นปฏิบัติมากกว่าการจดจำเนื้อหา ที่สำคัญผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จะต้องเป็นแม่แบบ

ที่ดีที่นักเรียนจะยึดถือและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง เพราะจริยธรรมซึ่งจะนำไปสู่การมีคุณธรรมในบุคคลนั้น จะเกิดขึ้นจากความคิดรวบยอดของบุคคล ดังนั้นการได้พบได้เห็นสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวที่ดี นับว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา

กรมการศาสนา (2521 : 13) ได้เสนอหลักการในการจัดจริยศึกษาในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ไว้ดังนี้

1. จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ทุกคนต้องเรียนรู้และปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ
2. การจัดจริยศึกษาจะต้องดำเนินการ ทั้งในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ข้อบัญญัติของผู้บริหาร ครู อาจารย์ นักเรียน และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในโรงเรียน ระเบียบของโรงเรียน การเรียนการสอนจริยศึกษาให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ และมีสัมพันธ์กับสังคม
3. การสอนจริยศึกษา ต้องให้ผสมผสานอยู่ในทุกวิชา และกิจกรรมของโรงเรียน
4. การพัฒนาบุคลิกภาพต้องยึดหลักจริยธรรมเป็นแนวปฏิบัติโดยให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย
5. มวลชนต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรม คือ งดเว้นการทำชั่ว ทำความดี และมีจิตใจบริสุทธิ์
6. การจัดสิ่งแวดล้อมจะต้องจัดและควบคุมให้เป็นไปในทางสนับสนุนหรือส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม

กรมสามัญศึกษา (กรมสามัญศึกษา. 2535 : 47) ได้กำหนดหลักการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพไว้ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน จะต้องปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมควบคู่ไปกับการความรู้
2. ทุกงาน/โครงการภายในโรงเรียนสามารถปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมได้
3. บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และแบบอย่างที่ดี เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
4. การร่วมคิดร่วมทำของบุคลากรทุกฝ่าย ช่วยให้การปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรม ของนักเรียน ได้ผล

5. การที่นักเรียนได้คิด ปฏิบัติ และมีความพึงพอใจในงาน กิจกรรมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน จะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาลักษณะนิสัยและคุณธรรมของตนเอง

6. การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมควรคำนึงถึงหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และความแตกต่างระหว่างบุคคล

7. การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ต้องทำอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนา

8. การติดตามและประเมินผลต้องทำอย่างมีระบบทั้งจากผู้อื่นและโดยตนเอง นอกจากนี้กรมสามัญศึกษา (2535 : 55 – 60) ได้ให้แนวปฏิบัติในจัดกิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมไว้ดังนี้

1. แนวทางการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

1.1 จัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้เอื้ออำนวยต่อการสอนคุณธรรม จริยธรรมอย่างสืบเนื่องสม่ำเสมอ

1.2 ให้นักเรียนได้เห็นแบบทางคุณธรรมที่หลากหลาย ให้ครูอาจารย์และให้เจ้าหน้าที่ทุก ๆ คนในโรงเรียน ประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรม และจริยธรรมตามหน้าที่ของตน โดยสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

1.3 ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งนอกและในห้องเรียน ให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และหน้าที่ของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอสืบเนื่องไม่ขาดตอน

1.4 กิจกรรมการส่งเสริมการจัดจริยธรรมภายนอกโรงเรียน ให้สัมพันธ์กับภายในโรงเรียน

1.5 กำหนดระเบียบโรงเรียนในเรื่องต่าง ๆ ตามหลักจริยธรรม และดำเนินการให้นักเรียนถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

1.6 ส่งเสริมการสอนจริยธรรมในห้องเรียน ให้มีทั้งการเรียนทฤษฎีและปฏิบัติ

1.7 ส่งเสริมให้มีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ในการสอนวิชาต่าง ๆ และจัดกิจกรรมทุกอย่างของโรงเรียน

1.8 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์เชิงจริยธรรมให้มากที่สุดเมื่อมีโอกาส

1.9 จัดกิจกรรมเพื่อยกย่องชมเชย เมื่อนักเรียนปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม

- 1.10 จัดให้มีอุปกรณ์การเรียนการสอนจริยธรรม คุณธรรม กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และห้องจริยศึกษา ตามความเหมาะสม
- 1.11 ส่งเสริมให้นักเรียนประเมินผลงาน การปฏิบัติตน แล้วนำผลการประเมินไปปรับปรุงเพื่อพัฒนางาน และพัฒนาตนเองต่อไป
- 1.12 จัดให้มีการประเมินผล และเสนอผลการจัดการปลูกฝัง และเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม อย่างสม่ำเสมอทุกระยะ
- 1.13 จัดกิจกรรมกระตุ้นให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรม ที่มีต่อตนเองและสังคม
- 1.14 ส่งเสริมให้นักเรียนคิด วิเคราะห์คุณธรรมที่ทำให้งานสำเร็จผล
- 1.15 ให้นักเรียนได้มีโอกาสสำรวจตนเอง และเลือกแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรม จริยธรรม ตามที่ต้องการ
- 1.16 จัดให้มีการประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชน และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง อย่างสม่ำเสมอ
2. คุณลักษณะของครูที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
- 2.1 เป็นแบบอย่างที่ดี
- 2.2 เป็นกัลยาณมิตร มีน้ำใจ ให้กำลังใจ และเสริมแรงนักเรียนให้พัฒนาตนเอง
- 2.3 ใฝ่หาความรู้ทางธรรม และจิตวิทยาอยู่เสมอ
- 2.4 ทำงานอย่างมีหลักการ และระบบ
- 2.5 มีความสามารถในการตั้งคำถามหลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิด วิเคราะห์เชิงจริยธรรม
- 2.6 สามารถสร้างสื่อและนำสถานการณ์แวดล้อม (ข่าวเหตุการณ์เฉพาะหน้า) มาใช้ประโยชน์ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ได้อย่างหลากหลาย
3. คุณธรรม จริยธรรม ที่ควรปลูกฝังในโรงเรียน โรงเรียนต้องพิจารณาคุณธรรม จริยธรรม ที่จะปลูกฝังโดยวิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้
- 3.1 หลักสูตร แนวคิดพื้นฐาน หลักการ จุดหมาย จุดประสงค์ของกลุ่มวิชา/รายวิชา

3.2 สภาพสังคมปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง
ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ผลการวิจัย ข้อคิดเห็นของนักวิชาการ

3.3 สภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ปรัชญาคำขวัญของ
โรงเรียนสภาพปัญหาของโรงเรียนและชุมชน การระดมแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ
ผู้นำท้องถิ่น และคณะกรรมการศึกษาของโรงเรียน

4. วิธีการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม มีหลักการ 3 วิธี คือ

วิธีที่ 1 การสอดแทรกในการสอนรายวิชาต่าง ๆ

วิธีที่ 2 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยตรง

วิธีที่ 3 การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งใน และนอกโรงเรียน

โดยสรุปแล้วการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม จะเกิดขึ้นได้ต้องมีการปลูกฝัง
ในชีวิตรประจำวันทุกงาน ทั้งด้านการจัดสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียน การสอนผสมผสานอยู่ในทุก
วิชาทุกงาน ทุกโครงการ โดยต้องทำอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงจะเกิดผลใน
การปฏิบัติอย่างแท้จริง

4.2 การสอดแทรกในการสอนรายวิชาต่าง ๆ

การให้การศึกษาในโรงเรียนนั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ มุ่งพัฒนา
เสริมสร้างให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ และให้เป็นผู้มีความประพฤติดีซึ่งจุดมุ่งหมายทั้ง 2
ประการดังกล่าว จะบรรลุผลสำเร็จได้หรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับครูผู้สอนเป็นสำคัญ

ศาสตราจารย์ (2532 : 12-15) กล่าวไว้ว่า สถานศึกษาเป็นส่วนอันสำคัญในการ
พัฒนาจริยธรรม ครูผู้สอนจะต้องทำตนให้เป็นตัวอย่างในทางที่ดี และต้องเอาใจใส่ในการจัด
ฝึกอบรมเรื่องจริยธรรมแก่นักเรียนอย่างจริงจัง สอดคล้องกับ ชำเลียง วุฒิจันทร์ (2524 : 32)
กล่าวว่า การจัดสอนจริยธรรมในสถานศึกษาให้คำนึงถึงองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการคือ

1. ดำเนินการให้ผู้บริหาร และคณะครูอาจารย์เป็นตัวอย่างที่ดีในด้านความ
ประพฤติ และการปฏิบัติแก่นักเรียนนักศึกษา
2. การจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
3. การสอนจริยธรรมในชั่วโมงการเรียนการสอน
4. การสอดแทรกจริยธรรมในทุกวิชาที่สอนและทุกกิจกรรม
5. การจัดกิจกรรมทางด้านจริยธรรมในสถานศึกษา

ท่านพุทธทาสภิกขุ (2537 : 199) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การที่เราจะมีการศึกษาดี คือมีการศึกษาจริยธรรม โดยเฉพาะจะสำเร็จประโยชน์ต่อนักเรียนได้จริงเราต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ 3 อย่างคือ

1. มีครูดี คือ มีครูซึ่งเป็นผู้มีคุณลักษณะสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านความรู้ และความประพฤติเหมาะสมต่อการเป็นครูสอนคนให้เป็นคนดี มีความรู้ได้อย่างแท้จริง
2. มีวิธีการสอนดี คือ เป็นผู้ที่สามารถสอนหรือพัฒนานักเรียน ให้มีคุณลักษณะแห่งความเป็นพลเมืองดีตามที่สังคมต้องการได้
3. มีสิ่งแวดล้อมดี คือ จัดและพัฒนาสิ่งทั้งปวงที่นักเรียนจะเรียนรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสจากทางด้านกายและใจ เป็นต้น ให้มีคุณลักษณะเอื้อต่อการพัฒนาให้นักเรียนเป็นผู้มีความประพฤติดี

เชาวน์ มณีวงษ์ (2527 : 18-19) ได้กล่าวไว้ว่า การที่โรงเรียนจะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กได้นั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกันดังนี้

1. การบริหารโรงเรียน ได้แก่ การปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน การกำหนดระเบียบข้อบังคับ และการสอน การติดตามผลการเรียนการสอน เป็นต้น
2. การจัดสภาพแวดล้อม ให้สอดคล้องกับสภาพของครู
3. การสอนของครู
4. การจัดกิจกรรมด้านจริยธรรม

สมพงษ์ จิตระดับ (2530 : 179-180) ได้กล่าวถึงแนวทางการสอนจริยธรรมในโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. ในการสอนจริยธรรมศึกษา โรงเรียนควรเพิ่มเติมหลักสูตรและแนวคิดทางพุทธศาสนาให้แก่นักเรียนด้วย
2. การส่งเสริมการปฏิบัติเป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การยกย่อง ชมเชย การประกาศเกียรติคุณนักเรียน เป็นสิ่งที่ควรได้รับการยกย่องสนับสนุนจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
3. การให้การอบรม หรือการให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับจริยธรรม ควรพยายามกระทำเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย จะได้ผลและน่าสนใจกว่า
4. โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ใกล้ชิดกับวัดซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น โรงเรียนจึงควรจัดกิจกรรมที่ก่อประโยชน์แก่หลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น จัดโครงการธรรมทายาทเพื่อบวชเป็นสามเณรในระหว่างปิดภาคการศึกษา เป็นต้น

5. โรงเรียน คณะครู ควรร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะพูดคุย เยี่ยมเยียนตลอดจนปรึกษาหารือร่วมกันตามโอกาสและความเหมาะสม ครูควรรหาโอกาส ติดตามผลนักเรียนแต่ละคนตามสภาพที่เกิดขึ้นในครอบครัวของนักเรียน

6. การจัดสิ่งแวดล้อม บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน และห้องเรียน จะต้อง สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย มีวินัยอยู่เสมอ ทั้งควรเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมบางอย่าง ให้น่าสนใจและชวนติดตามเกี่ยวกับจริยธรรมอยู่เสมอ เช่น การติครูปลูกฝังคุณธรรม คติสอนใจ การจัดป้ายนิเทศ เป็นต้น

7. ผู้บริหาร โรงเรียน คณะครู ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรจะได้มีการร่วม ประชุมเพื่อปรึกษาหารือ กำหนดแผนงานการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

8. ควรจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ตลอดจนวิธีดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมระหว่างโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น

9. โรงเรียนควรดำเนินการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรเร่งรัดหรือ รีบร้อนเพื่อให้เห็นผลงานในระยะเวลานั้น ๆ เป็นอันขาด

10. ควรพิจารณาคัดเลือกในชุมชนที่มีคุณธรรมดีเด่นมาร่วมเป็นวิทยากรบรรยาย โดยสรุปแล้ว แนวทางในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ให้กับนักเรียนนั้น จะต้องยึดตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูเพื่อเสริมสร้าง สัมพันธภาพระหว่างวัย ส่งเสริมให้ครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนาในชุมชน และ สื่อมวลชนร่วมมือกันปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่เหมาะสม เป็นไปตามวัย และสถานศึกษาต้อง สร้างระเบียบประเพณีเพื่อมัดจิตใจของนักเรียนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ครูทำตนเป็น แบบอย่างที่ดี ทั้งด้านการสอนดี และความประพฤติดี ฝึกให้นักเรียนรับผิดชอบ และปฏิบัติ ตามค่านิยมพื้นฐานของสังคม สังคมมีความสุข นั่นคือเป้าหมายในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์อย่างแท้จริง

4.3 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยตรง

การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เป็นส่วนประกอบสำคัญในการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ เป็นคนดี อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โดยมีนักการศึกษา ได้กล่าวถึงวิธีการในการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ได้แก่

สาโรช บัวศรี (2532 : 59-63) กล่าวว่า วิธีการดำเนินการเพื่อสอนจริยธรรมใน โรงเรียนนั้นกระทำได้ดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการจริยธรรมประจำในโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานในเรื่องจริยธรรมตลอดทั้งปี และคอยควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดนั้น รวมทั้งดำเนินการปรับปรุงแก้ไขแผนการปฏิบัติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. จัดให้มีแผนงานการสอนจริยธรรม โดยดำเนินการดังนี้

2.1 สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการให้การศึกษอบรมและการปฏิบัติเรื่องจริยธรรม

2.2 คณะครูร่วมกันประพฤติ ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

2.3 ชี้แจง กระตุ้น โน้มน้าว ให้นักเรียนมีความเข้าใจและเห็นว่าการประพฤติตนตามแนวทางของจริยธรรมเป็นสิ่งมีเกียรติยิ่ง ไม่เป็นสิ่งน่าละอาย เพราะสิ่งที่น่าละอายนั้นคือการทำความชั่ว

3. ตั้งกลุ่มหรือชุมชนจริยธรรมศึกษาขึ้นในโรงเรียน

4. จัดให้มีการอบรมจริยธรรมโดยต่อเนื่องในโรงเรียนผู้ให้การอบรม ได้แก่

4.1 พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ

4.2 ผู้บริหารโรงเรียน

4.3 ครูประจำชั้น และครูเวรประจำวัน

5. จัดให้มีแผนงานควบคุมความประพฤติ เช่น ผู้ใดประพฤติดีเด่นด้านจริยธรรมต้องยกย่องสรรเสริญให้เกียรติผู้นั้นอย่างดี

ยนต์ ชุ่มจิต (2534 : 33-34) ได้เสนอแนะแนวทางการสอนจริยธรรมในโรงเรียนไว้ดังนี้

1. จัดนิทรรศการทางจริยธรรมในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา
2. ส่งเสริมให้มีการประกวดกิจกรรมทางจริยธรรม เช่น เล่านิทาน ใ้ว่าที่แสดงละคร เขียนคำขวัญ วาดภาพ การแต่งกาย การแต่งเพลง ร้องเพลง เป็นต้น
3. ประกาศเกียรติคุณทั้งในและนอกโรงเรียน เช่น ติดป้ายหน้าโรงเรียน
4. เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางจริยธรรมของโรงเรียน
5. ประชุมเชิงปฏิบัติการและปรึกษาหารือเพื่อให้สอดคล้องกับจริยธรรมในวิชาการ
6. ครูและเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมของโรงเรียน
7. โรงเรียนควรจัดโครงการส่งเสริมจริยธรรมตลอดปี
8. สอนจริยธรรมควบกับการสอนวิชาการทุกชั่วโมง

9. รักษาระเบียบของโรงเรียนในด้านจริยธรรม ให้มั่นคง ต่อเนื่อง และจริงจัง
สรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์โดยตรง กระทำ
ได้โดยทุกคนมีส่วนร่วม ครูเป็นแบบอย่างที่ดี และมีแผนการสอนจริยธรรม เพื่อกระตุ้น
โน้มน้าว มีการจัดนิทรรศการ ประกวดกิจกรรมจริยธรรม และมีโครงการส่งเสริมจริยธรรม
ตลอดปี เพื่อให้นักเรียนมีความมั่นคง ประพฤติ ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม

4.4 การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน

การศึกษาในโรงเรียนเป็นแบบจำลองในการดำรงชีวิตของเยาวชนที่จะออกไปสู่
สังคมอนาคตในชุมชน ดังนั้นการจัดบรรยากาศการดำรงชีวิตใน โรงเรียนจึงมีความจำเป็นที่ต้อง
ให้ผู้เรียนได้รู้จักฝึกคุณธรรม จริยธรรมอย่างผสมผสานกลมกลืนทั้งใน โรงเรียน กระแสของ
สังคม ชุมชน และโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกไร้พรมแดน

กรมสามัญศึกษา (2535 : 49 – 50) ได้กำหนดขอบข่ายของงานพัฒนาให้นักเรียน
มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้

1. กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาความประพฤติ และระเบียบวินัย
 - 1.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี นักศึกษาวิชาทหาร
 - 1.2 กิจกรรมอบรมนักเรียนประจำสัปดาห์
 - 1.3 กิจกรรมเข้าค่ายนักเรียนใหม่
 - 1.4 การรักษาความสะอาด การตรงต่อเวลา การแต่งกาย การเข้าแถว การทำ
ความเคารพ ฯลฯ
 - 1.5 มีหลักฐานการจัดและมีการเผยแพร่
2. กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
 - 2.1 การประหยัดและออม
 - 2.2 การเสียสละ
 - 2.3 ความขยันหมั่นเพียร
 - 2.4 ความอดทน อดกลั้น
 - 2.5 ความเมตตากรุณา
 - 2.6 ความสามัคคี
 - 2.7 มีหลักฐานการจัดและมีการเผยแพร่
3. จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาด้านความรับผิดชอบต่อสังคม
 - 3.1 การบำเพ็ญประโยชน์

- 3.2 การปฏิบัติตามกฎจราจร
- 3.3 การปฏิบัติตามกฎหมาย
- 3.4 มีหลักฐานการจัดและมีการเผยแพร่
4. จัดกิจกรรมการส่งเสริมพัฒนาการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
 - 4.1 กิจกรรมชุมชนต่าง ๆ
 - 4.2 กิจกรรมหารายได้ระหว่างเรียน
 - 4.3 มีหลักฐานการจัดและมีการเผยแพร่
5. ยกย่องให้กำลังใจแก่นักเรียนผู้ประพฤติดี
 - 5.1 แสวงหาข้อมูล
 - 5.2 บันทึกประวัติ
 - 5.3 เผยแพร่ผลงานหรือให้รางวัล

กรมสามัญศึกษา (2532 : 50) ได้กำหนดขอบข่ายของงานด้านการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน ไว้ดังนี้

1. จัดระบบสารสนเทศเกี่ยวกับการแก้ไขพฤติกรรมนักเรียน
2. จัดครูอาจารย์ติดตามดูแลนักเรียน
3. กิจกรรมประจำชั้น
4. ประชุมผู้ปกครอง สมาคมผู้ปกครองและครู สมาคมศิษย์เก่า
5. จัดให้มีสารวัตรนักเรียน

สรุปได้ว่า การส่งเสริมให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานปกครองนักเรียน ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นความรู้คู่คุณธรรมเพื่อให้สามารถออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข ทั้งนี้ต้องมีการดำเนินงานที่เป็นระบบและละเอียดอ่อน เนื่องจากเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจและเป็นเรื่องที่ต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายในการปลูกฝังความดีงามให้แก่นักเรียน

4.5 การปลูกฝังค่านิยม

การปลูกฝังค่านิยม คือการให้การศึกษานับประกอบด้วย การรวบรวม สะสมความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และการปลูกฝัง เพื่อแก้ปัญหาและสร้างความเจริญแก่ส่วนรวม การปลูกฝังค่านิยมเป็นเรื่องของคนที่ยพยายามปรับปรุงจากรุ่นแล้วรุ่นเล่า เพื่อให้เป็นไปตามอุดมคติของตนหรือพวกตน ซึ่งตามธรรมชาติการปลูกฝังค่านิยม เป็นกิจกรรมที่ทำโดยครอบครัว ชุมชน สังคม หรือรัฐบาล และการปลูกฝังค่านิยมทำได้หลายวิธี (ฉลอง จະระ. 2547 : 27-29) คือ

1. การให้ค่านิยมที่ควรจะมี (Knowledge) มีหลักการคือ การที่เราให้ผู้ที่ได้รับการปลูกฝังค่านิยม ได้รู้จักและเข้าใจค่านิยมที่จะปลูกฝังว่าคืออะไร มีลักษณะอย่างไร และมีวิธีการอย่างไรที่จะสามารถปฏิบัติตามค่านิยมเหล่านั้นได้

2. การสร้างเจตคติและสรีทธาต่อค่านิยมที่จะปลูกฝัง (Attitude) มีหลักการคือ สิ่งสำคัญมีองค์ประกอบอยู่หลายประการ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ตัวผู้ทำหน้าที่ปลูกฝังค่านิยมนั่นเอง เพราะผู้ที่ได้รับการปลูกฝังย่อมจะมองเห็น และยึดความสรีทธา เชื่อถือ

3. การจัดกิจกรรมเพื่อฝึกปฏิบัติ (Activity) โดยเป็นการฝึกปฏิบัติกิจกรรมง่าย ๆ นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีความสัมพันธ์กับปัญหา และช่วยแก้ปัญหาได้ ทั้งเรื่องส่วนตัว และเรื่องส่วนรวม

4. การปฏิบัติตามค่านิยมที่ปลูกฝัง (Practice) เป็นการฝึกปฏิบัติจากการที่ได้รับรู้ เข้าใจและจากการสรีทธา และมีกิจกรรมที่ต้องฝึกปฏิบัติตามหลักการ ขั้นตอนต่อไปคือให้ผู้ที่ได้รับการปลูกฝัง ได้ปฏิบัติในกิจกรรมที่จัดไว้ และย้ำการปฏิบัตินั้นให้เกิดเป็นความรู้สึกนึกคิดของเขา ทำให้เขาไม่สามารถเลือกค่านิยมได้โดยเสรีอย่างแท้จริง โดยครูต้องถือว่า เป็นความรับผิดชอบของนักเรียนเอง ในอันที่จะพิจารณาความคิด หรือพฤติกรรมของเขา แล้วตัดสินใจเองว่าเขาต้องการอะไร ครูจะต้องไม่หวังที่จะสร้างค่านิยมให้แก่นักเรียน โดยฉาบพ่น หรือด้วยคำถามเพียง 2-3 คำถาม จุดหมายในการสร้างความกระจำให้แก่ความคิดนักเรียนนั้น เพื่อยั่วให้เขาได้คิด หรืออย่างน้อยก็เก็บไปคิด

เกียรติศักดิ์ วิทยานันท์ (2524 : 35) ให้หลักการว่า อย่าให้คำถามเพื่ออยู่ให้นักเรียนตอบ หรือเพื่อประโยชน์ในการสัมภาษณ์ เพราะจุดมุ่งหมายของคำถามประเภทนี้มีไว้เพื่อเสาะแสวงหาข้อมูลแต่เป็นการให้นักเรียนได้คิด และทำความกระจำให้แก่ความคิด และเกิดพฤติกรรมของเขา คำถามไม่ควรจะยาวมากนัก เพราะคำถามประเภทนี้ต้องการสิ่งถูกต้องในสังคม ไม่ใช่คำถามถูกผิด แต่สามารถตอบคำถามได้หลายแง่หลายมุม ไม่มีสูตรตายตัว ซึ่งครูอาจนำไปใช้ในการช่วยสร้างความกระจำในความคิดของเด็ก ทุกวิธีที่ครูเลือกใช้ควรจะ เป็นไปในทางสร้างสรรค์ โดยมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน ที่จะช่วยให้นักเรียนได้คิดสร้างสรรค์ ความกระจำแก่ความคิด หรือพฤติกรรมของเขา

สรุปได้ว่า การปลูกฝังค่านิยม เป็นวิธีการที่เกิดจากการถ่ายทอดประสบการณ์ของมนุษย์ โดยการสร้างเจตคติที่ดี มีการฝึกปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ จนกลายเป็นค่านิยมของแต่ละคน โดยครูเป็นคนช่วยสร้างความกระจำให้กับนักเรียน เพื่อยุติตัวคนที่แท้จริงของตนเอง

4.6 โครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

เพื่อให้การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยกระบวนการของการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด จึงได้กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณลักษณะแต่ละด้านรวมทั้งตัวอย่างการจัดกิจกรรม อันเป็นยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้าง ดังนี้

โครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จำแนกตามโครงการ / กิจกรรม และพฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้	ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรม
ด้านการพัฒนาตนเอง 1. ความสนใจใฝ่รู้	1.1 ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง 1.2 ชักถามปัญหาข้อสงสัย 1.3 แสวงหาประสบการณ์ และค้นหาความรู้ใหม่ ๆ 1.4 มีความกระตือรือร้นในการใฝ่หาความรู้ใหม่ ๆ	1.1 กิจกรรมชุมนุม ชมรม อีสาระ 1.2 ชมรมหุ่น้อยอัจฉริยะ 1.3 ชุมนุมภาษาอังกฤษ 1.4 ชุมนุมวิทยาศาสตร์ 1.5 กิจกรรมเสียงตามสาย
2. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	2.1 คิดสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม 2.2 มีความคิดหลากหลายในการแก้ปัญหา	2.1 โครงการหนึ่งกลุ่มหนึ่งผลงาน 2.2 โครงการสหกรณ์ในโรงเรียน 2.3 นักวิทยาศาสตร์น้อย 2.4 ชมรมคุ้มครองผู้บริโภค

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึง ประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้	ตัวอย่าง โครงการ/กิจกรรม
3. การพึ่งตนเอง	3.1 สามารถแก้ปัญหาเฉพาะ หน้าได้ด้วยตนเอง 3.2 สามารถทำงานที่ได้รับ มอบหมายได้ด้วยตนเอง 3.3 หารายได้พิเศษได้ด้วย ตนเอง เมื่อจำเป็น	3.1 กิจกรรมออมทรัพย์เพื่อ อนาคต 3.2 ชุมนุมมุ่งสู่อาชีพหา รายได้เสริม
4. ความเชื่อมั่นในตนเอง	4.1 กล้าแสดงความคิดเห็น อย่าง มีเหตุผล 4.2 กล้าทักท้วงสิ่งไม่ถูกต้อง 4.3 กล้ายอมรับความจริง 4.4 เสนอตัวเข้าแข่งขันหรือ ทำงานท้าทาย 4.5 กล้าแสดงออกในสิ่งที่ ถูกต้อง	4.1 ชุมนคนตรีพื้นบ้าน (โปงลาง) 4.2 ชมรมคุ้มครองผู้บริโภค ในสถานศึกษา
ด้านการพัฒนาการทำงาน และการดำเนินชีวิต 5. ความมีวินัย	5.1 ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ และข้อตกลง ต่าง ๆ ของสถานศึกษา ได้แก่ แต่งกายถูกต้องตาม ระเบียบ และข้อบังคับ ตรง ต่อเวลารักษาสาธารณสุขสมบัติ สิ่งแวดล้อม และเข้าร่วม กิจกรรมครูอาจารย์ผู้สอน กำหนด	5.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ รักษา ดินแดน 5.2 โครงการส่งเสริมการ ปฏิบัติ ตามกฎข้อบังคับ ของสถานศึกษาและ สังคม

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอัน พึงประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้	ตัวอย่าง โครงการ/กิจกรรม
6. ความรับผิดชอบ	6.1 มีการเตรียมความพร้อม ในการเรียนและการ ปฏิบัติงาน 6.2 ปฏิบัติงานตามขั้นตอนที่ วางไว้ 6.3 ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ	6.1 กิจกรรมสถานักเรียน 6.2 กิจกรรมชุมนุมชมรม ต่าง ๆ 6.3 กิจกรรมส่งเสริมพัฒนา พฤติกรรมนักเรียน
	6.4 ปฏิบัติงานด้วยความ ละเอียด รอบคอบ 6.5 ปฏิบัติงานที่ได้รับ มอบหมายเสร็จตาม กำหนด 6.6 มีความเพียรพยายามใน การเรียนและปฏิบัติงาน ตามหน้าที่ของตนเอง ยอมรับผลการ กระทำ ของตนเอง	6.4 กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี ผู้นำเพื่อ ประโยชน์ รักษาดินแดน
7. ความซื่อสัตย์สุจริต	7.1 พูดความจริง 7.2 ไม่นำผลงานของผู้อื่นมา แอบอ้างเป็นของตนเอง 7.3 ไม่ทุจริตในการสอบ 7.4 ไม่ลักขโมย 7.6 ไม่โกงและหลอกลวงผู้อื่น	

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอัน พึงประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้	ตัวอย่าง โครงการ/กิจกรรม
8. ความประหยัด	8.1 ใช้วัสดุถูกต้องและ เหมาะสม กับงาน 8.2 ปิดน้ำ ปิดไฟ ทุกครั้งเมื่อ เลิกใช้ 8.3 ใช้จ่ายเงินของส่วนรวมให้ เกิดประโยชน์สูงสุด	8.1 พลัง ICT เพื่อ สิ่งแวดล้อม 8.2 กิจกรรมส่งเสริมพัฒนา พฤติกรรมนักเรียน 8.3 ธนาคารโรงเรียน 8.4 กิจกรรมออมทรัพย์เพื่อ อนาคต
9. ความอดสาหัส	9.1 ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ขยันขันแข็ง 9.2 ปฏิบัติงานด้วยความเพียร พยายาม ไม่ย่อท้อต่อ อุปสรรค	9.1 กิจกรรมส่งเสริมพัฒนา พฤติกรรมนักเรียน 9.2 กิจกรรมชุมนุม ชมรม ต่าง ๆ
ด้านการพัฒนาการอยู่ ร่วมกับคนอื่นในสังคม 10. ความมีมนุษยสัมพันธ์	10.1 แสดงกริยาท่าทางสุภาพ ต่อผู้อื่น 10.2 พูดยาสุภาพ 10.3 ช่วยเหลือผู้อื่น 10.4 รับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่น	10.1 กิจกรรมส่งเสริมพัฒนา พฤติกรรมนักเรียน 10.2 กิจกรรมโฮมรูม 10.3 กิจกรรมชุมนุม ชมรม ต่าง ๆ
	10.5 ให้ความร่วมมือกับผู้อื่น 10.6 ชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่น ประสบ ความสำเร็จ 10.7 กล่าวคำขอบคุณหรือขอ โทษได้อย่างเหมาะสม ตามสถานการณ์	

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอัน พึงประสงค์	พฤติกรรมบ่งชี้	ตัวอย่าง โครงการ/กิจกรรม
11. ความรักสามัคคี	11.1 ไม่ทะเลาะวิวาท 11.2 ร่วมมือในการทำงาน	11.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้นำเพื่อประโยชน์ รักษาดินแดน
12. ความกตัญญูกตเวที	12.1 ตระหนักในพระคุณครู – อาจารย์ 12.2 มีสัมมาคารวะต่อครู – อาจารย์อย่างสม่ำเสมอ ทั้ง ต่อหน้าและลับหลัง 12.3 อาสาช่วยเหลืองานครู อาจารย์	12.1 กีฬาพาสุข 12.2 กิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน 12.3 กิจกรรมส่งเสริมพัฒนา พฤติกรรมนักเรียน 12.4 ถ่ายพุทธธรรม
13. ความอดกลั้น	13.1 มีสติ และสามารถ ควบคุมอารมณ์ได้ดี ควบคุมกริยามารยาทใน สถานการณ์ที่ ไม่พึงประสงค์ได้	13.1 กิจกรรมที่ส่งเสริม พัฒนาพฤติกรรม นักเรียน
14. ความเสียสละ	14.1 ไม่เห็นแก่ตัว 14.2 การแบ่งปันทรัพย์สิน เงินทอง สิ่งของแก่คนที่ ควรให้ตามกำลังฐานะ ของตน 14.3 การช่วยเหลือส่วนรวม ด้วยกำลังกายกำลังปัญญา	14.1 ถ่ายพุทธธรรม 14.2 ชมรมอาสาพัฒนา หมู่บ้าน 14.3 มือสอง – ของใหม่ 14.4 ยูวรักษ์สิ่งแวดล้อม 14.5 บำเพ็ญประโยชน์ มัคคุเทศก์น้อย

แผนภูมิที่ 5 โครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

(ชนิสรา ดวงบุบผา. 2547 : 25-29)

โครงการ / กิจกรรมนั้น โดยสรุปแล้ว เป็นการกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาจากพฤติกรรมที่สามารถมองเห็นได้ในชีวิตประจำวัน โดยการนำมาตรฐานด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์มาเป็นตัวตั้ง ทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามความพร้อมและบริบทของโรงเรียนเป็นสำคัญ

5. การบริหารตามบริบทของโรงเรียนปอพานพิทยาคม รัชมิ่งคลาสิก

สภาพทั่วไปและทิศทางการพัฒนาโรงเรียน

โรงเรียนปอพานพิทยาคม รัชมิ่งคลาสิก ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 เลขที่ 112 บ้านหนองโน ตำบลปอพาน อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม เดิมเป็นสาขาของโรงเรียนนาเชือกพิทยาสรรค์ ใช้อาคารเรียนของโรงเรียนบ้านโคกก่อง สอนครั้งแรกเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2528 ต่อมาย้ายไปเรียนที่โรงเรียนบ้านปอพานหนองโน จากนั้นได้รับอนุมัติจากกรมสามัญศึกษา ให้เปิดสอนเป็นโรงเรียนมัธยมประจำตำบล เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2531 ตั้งในพื้นที่สาธารณะตำบลปอพาน และในปี พ.ศ. 2538 เป็นปีเนื่องในวโรกาสพระราชพิธีรัชมิ่งคลาสิกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 กรมสามัญศึกษาได้คัดเลือกให้เป็นโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติ จึงได้ใช้คำว่า “รัชมิ่งคลาสิก” ต่อท้ายโรงเรียนและเข้าเป็นโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติตั้งแต่นั้นมา ใช้อักษรย่อ “ป.พ.ร.” ปัจจุบันเปิดทำการสอนระดับช่วงชั้นที่ 3-4 คือ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวนนักเรียน 348 คน ครูรวมทั้งผู้บริหารมี 18 คน ตราประจำโรงเรียน คือ อักษรย่อพระปรมาภิไธย ภปร. ภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฎ สีประจำโรงเรียน คือ น้ำเงิน-เหลือง ปรัชญาของโรงเรียน “นตฺถิ ปญญา สมา อภา” (แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี) รายละเอียดจำนวนนักเรียน และรายละเอียดครูและบุคลากรทางการศึกษา ปรากฏตามตารางที่ 1 และตารางที่ 2 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวนนักเรียน จำแนกตามระดับชั้น (ปีการศึกษา 2550)

ระดับชั้น	จำนวนนักเรียน		
	ชาย	หญิง	รวม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	34	24	58
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	34	40	74
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	49	45	94
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	11	26	37
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	13	31	44
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6	17	24	41
รวม	158	190	348

จากตารางที่ 1 พบว่า จำนวนนักเรียน รวม 348 คน แยกเป็นระดับชั้น ม.ต้น 226 คน
ระดับชั้น ม.ปลาย จำนวน 122 คน แยกเป็นชาย 158 คน หญิง 190 คน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ตารางที่ 2 จำนวนครู และบุคลากรใน โรงเรียนปอพานพิทยาคม รัชมังคลาภิเษก
(ปีการศึกษา 2550)

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	วุฒิการศึกษา
1	นางคณาพร เทียมกลาง	ผู้อำนวยการ โรงเรียน	กศ.ม. การมัธยมศึกษา
2	นายโสภณพงษ์ สิงห์โตแก้ว	รองผู้อำนวยการ โรงเรียน	กศ.ม. การบริหาร การศึกษา
3	นายสุรชัย เตียนพลกรัง	ครู ค.ศ. 2	ค.บ. อุตสาหกรรม
4	นาง ณ พิมล ไกรวัลย์	ครู ค.ศ. 2	ศศ.บ. ภาษาไทย
5	นางสุทิน ทองดวง	ครู ค.ศ. 2	กศ.บ. วิทยาศาสตร์ ชีวภาพ
6	นายจรินทร์ สัตนาโค	ครู ค.ศ. 2	ศศ.บ. พลศึกษา
7	นายพิทักษ์ อุทาภักดิ์	ครู ค.ศ. 2	กศ.บ. ชีววิทยา
8	นางสาวเอมอร มาลาม	ครู ค.ศ. 2	กศ.ม. คณิตศาสตร์
9	นางจรรยา สัตนาโค	ครู ค.ศ. 2	ค.บ. ภาษาอังกฤษ
10	นางศิริกมล นนทภา	ครู ค.ศ. 2	ค.บ. สุขศึกษา
11	นางการจณา กุลโยธี	ครู ค.ศ. 1	ค.บ. วิทยาศาสตร์ทั่วไป
12	นายเบิก สัตย์สุขยิ่ง	ครู ค.ศ. 1	ค.บ. คณิตศาสตร์
13	นางวชิรภรณ์ เทียบเพ็ชร	ครู ค.ศ. 1	ค.บ. คณิตศาสตร์
14	นางสาวสุนิษา บัวดวง	ครู ค.ศ. 1	วท.บ. คณิตศาสตร์
15	นางแสงเดือน โยมไธสง	ครู ค.ศ. 1	ค.บ. ภาษาอังกฤษ
16	นางสาวบุษบา สืบสิงห์	ครู ค.ศ. 1	วท.บ. คอมพิวเตอร์
17	นางสาวธัญญารัตน์ ทูมอนันต์	ครู ค.ศ. 1	ค.บ. ภาษาไทย
18	นางสาวนิตยา หอมกลิ่น	ครูผู้ช่วย	วท.บ. ฟิสิกส์
19	นายสุภชัย ภินาลจอมมี	พนักงานบริการ	ม.ศ. 5
20	นายบุญโฮม ราชภักดิ์	พนักงานบริการ	ป.4

จากตารางที่ 2 โรงเรียนมีจำนวนครุรวมทั้งผู้บริหาร โรงเรียน รวม 18 คน แยกเป็นชาย 5 คน หญิง 13 คน มีครูตามโครงการทุน ส.ค.ว.ค จำนวน 3 คน โดยมีวิทยฐานะ ค.ศ. 2 จำนวน 9 คน ค.ศ.1 จำนวน 8 คน ครูผู้ช่วย 1 คน มีพนักงานบริการ จำนวน 2 คน

โรงเรียนปอพานพิทยาคม รัชมังคลาภิเษก มีการกำหนดแนวทางการบริหาร ดังนี้
วิสัยทัศน์

โรงเรียนปอพานพิทยาคม รัชมังคลาภิเษก เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน บริหารอย่างเป็นระบบ พัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา โดยครูมืออาชีพ ยึดคุณธรรม นำความรู้ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสานสัมพันธ์กับชุมชนภายในปี 2552

ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา มีดังนี้คือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาระบบการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบทุกกลุ่มสาระ/กลุ่ม งานอย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาระบบประชาสัมพันธ์สารสนเทศให้ถูกต้อง รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและองค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา โดยบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ยุทธศาสตร์ที่ 6 พัฒนาส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ยุทธศาสตร์ที่ 7 พัฒนาครู ผู้บริหาร บุคลากร ให้เป็นบุคลากรมืออาชีพ

ยุทธศาสตร์ที่ 8 พัฒนาระบบประกันคุณภาพ และนิเทศ ตรวจสอบ การประเมินอย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 9 พัฒนาระบบภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการเรียน การสอน

ยุทธศาสตร์ที่ 10 พัฒนางานสนองพระราชดำริ

โรงเรียนได้นำวิสัยทัศน์มากำหนดเป็นพันธกิจ และเป้าประสงค์ โดยนำคำขวัญมาเป็นองค์ประกอบในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนา เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ บริหารงานอย่างมีส่วนร่วมภายใต้ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่เป็นกฎหมายต้องปฏิบัติตามอย่างไม่มีเงื่อนไข

กรอบในการพัฒนางานศึกษามาจากนโยบายของรัฐบาล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 เพื่อให้งานบรรลุตามทิศทางมากที่สุด จากคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีที่มี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2549 (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี, 2549 : 18) นโยบายด้านสังคม โดยรัฐบาลประกาศว่าจะมุ่งมั่นสร้างสังคมเข้มแข็งให้คนในชาติอยู่เย็นเป็นสุข อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐานของคุณภาพ ซึ่งมีนโยบายด้านการศึกษาว่า จะเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรม นำความรู้ สอดคล้องกับการขับเคลื่อนนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี 2550 ได้กำหนดกลยุทธ์ จุดเน้น และแนวทางการดำเนินงานปีงบประมาณ 2550 เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ไว้เป็นลำดับแรกใน 6 กลยุทธ์ คือ

1. เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย
 2. ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากรวัยเรียนอย่างกว้างขวาง และทั่วถึง
 3. พัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ
 4. กระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
 5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชน และท้องถิ่น
 6. เร่งพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจชายแดนภาคใต้
- จุดเน้น ได้แก่

1. ปรับปรุงหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้ สอดแทรกหลักคุณธรรม นำความรู้ และการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง
2. พัฒนาครูไปสู่การจัดการหลักสูตรและประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการสอดแทรกหลักคุณธรรม จริยธรรม

3. สร้างเครือข่ายคุณธรรม บ้าน วัด โรงเรียน ให้เกิดความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ

แนวดำเนินการ ได้แก่

1. ประยุกต์ทำกิจกรรมที่ใช้ได้ผลดีไปดำเนินการ เน้นวิถีชีวิต
2. บูรณาการกิจกรรมทั้งในและนอกหลักสูตร
3. พัฒนาและจัดกิจกรรม และขอรับการสนับสนุนจาก สพฐ./สพท.
4. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสถานศึกษาและระหว่างสถานศึกษา (Show /

Share and Learn)

5. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ
6. จัดกิจกรรมประชาธิปไตยในสถานศึกษาโดยใช้นักเรียนเป็นฐาน
7. รวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นแนวทางในการสร้างความสมานฉันท์

การขับเคลื่อนนโยบายของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 โรงเรียนได้นำนโยบายของ สพฐ. มาดำเนินการวางแผน ปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาเป็น 5 ด้าน คือ

1. เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย

2. การขยายโอกาสทางการศึกษา

3. การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

4. การกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา

5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชน และท้องถิ่น

กลยุทธ์ด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 มีความสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ปรับจุดเน้น และแนวดำเนินการให้เป็นแนวปฏิบัติมากขึ้น คือ จุดเน้น ได้แก่ พัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาทั้งระบบ ปรับปรุงหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนการสอนแทรกคุณธรรม จริยธรรม นำความรู้ และประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวดำเนินการ ได้แก่

1. พัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้สามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และจัดการเรียนการสอนตามแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายให้บูรณาการกับหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

3. ปฏิรูปกระบวนการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนให้สามารถจัดการเรียนการสอน ตามหลักคุณธรรม นำความรู้ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับสถานศึกษา ระดับชั้นเรียน โดยให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนและชุมชน

โรงเรียนป่อพานพิทยาคม รัชมังคลาภิเษก เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 และเป็นเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนรัชมังคลาภิเษก ซึ่งทั่วประเทศมีจำนวน 31 โรงเรียน เนื่องจากมีต้นกำเนิดเหมือนกันจึงมีความคล้ายคลึงกันหลายด้าน ได้แก่ การใช้ตราประจำโรงเรียน สีประจำโรงเรียน และคำขวัญโรงเรียน ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียนในพระราชดำริ,พระราชูปถัมภ์และเฉลิมพระเกียรติ คือรักศักดิ์ศรี มีคุณธรรม นำวิชาการ สืบสานงานพระราชดำริ (กองการมัธยมศึกษา. 2540 : 35) และจะมีการสื่อสารถึงกันโดยการจัดประชุมประจำปีทุกปี เพื่อสนองนโยบายโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติ โดยในปีการศึกษา 2550 มีแนวปฏิบัติตามแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” จัดการศึกษายึดคุณธรรม นำความรู้ สอดรับกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด มีการขับเคลื่อนนโยบายเริ่มจากการปรับ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา รวมทั้งปรับหลักสูตร บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างจริงจังในปีการศึกษา 2550

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า การพัฒนาโรงเรียนป่อพานพิทยาคม รัชมังคลาภิเษก ได้ยึดทั้งจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 นโยบายของรัฐบาล หน่วยงานต้นสังกัดและกลุ่มโรงเรียน ทำให้มีผลการประเมินภายนอกจาก สมศ. ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาโดยผลการประเมินรอบแรก ปีการศึกษา 2546 สรุปรภาพรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 2.64) (รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของ สมศ. 2546 : ค) การประเมินภายนอกจากสมศ. รอบ 2 ระหว่างวันที่ 26 – 28 ธันวาคม 2549 ที่ผ่านมา สรุปรภาพรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 3.47) (รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของ สมศ. 2549 : 4) ได้รับการรับรองมาตรฐาน เมื่อตรวจสอบจุดที่ควรพัฒนาในมาตรฐานที่ 1 ด้านคุณภาพผู้เรียน ได้แก่ ด้านการประหยัด การดูแลรักษา สิ่งของส่วนรวม การออม การจัดตั้งธนาคารออมทรัพย์ของโรงเรียน ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ การแต่งกาย พบว่ามีการปลูกฝังติดตาม ดูแลไม่ชัดเจน และสมศ. เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ควรเน้นการใช้

ห้องจริยธรรมให้เป็นห้อง “ปฏิบัติธรรม” ตามหลักสูตรพระพุทธศาสนาของช่วงชั้นที่ 3-4 และมาตรฐานที่ได้รับการรับรองระดับพอใช้ในการประเมินภายนอก รอบ 2 ได้แก่ มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร เท่ากับ 1.80 โดยผลสัมฤทธิ์ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษาต่ำกว่าเกณฑ์ ข้อเสนอแนะ คือ พัฒนาความสามารถทางวิชาการเน้นแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา และจัดอบรมทางวิชาการทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภายในระยะเวลา 2 ปีการศึกษา และผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาของนักเรียน จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน พบว่า นักเรียนโรงเรียนปอพานพิทยาคม รัชมังกลาภิเษก มีปัญหาด้านพฤติกรรมที่ต้องรีบดำเนินการแก้ไขใน 5 ด้าน คือ ด้านการประหยัดและออม ด้านความขยันหมั่นเพียร ด้านการมีวินัย ด้านความซื่อสัตย์ และด้านความรับผิดชอบ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาคือการจัดทำโครงการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ บรรจูลงในแผนปฏิบัติการประจำปี ดำเนินกิจกรรมพัฒนาตามตัวชี้วัดอย่างชัดเจน กำหนดผู้รับผิดชอบ และดำเนินการพัฒนาตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ต่อไป

6. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

6.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ไว้ดังนี้คือ สุนีย์ เหมะประสิทธิ์ (2540 : 134) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีจุดมุ่งหมายพื้นฐานเพื่อปรับปรุงผลการปฏิบัติงาน หรือแก้ไขปัญหายุ่งยาก เฉพาะที่ และเฉพาะเรื่อง มากกว่าเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ หรือสร้างความรู้ การผลิตความรู้ หรือการแสวงหาผลประโยชน์ของความรู้ ซึ่งเป็นเพียงเป้าหมายรองหรือเป็นผลพวงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยหลักการแล้วการวิจัยเชิงปฏิบัติการมุ่งเน้นความรู้เชิงทฤษฎี มาผสมผสาน หรือมาบูรณาการกับความรู้จากการปฏิบัติ เพื่อแก้ไข หรือแสวงหาคำตอบที่แจ่มชัด อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างทันที่ทันที่สอดคล้องกับ ประวิต เอรารวรรณ์ (2545 ก ข : 4-5, 16-17) ให้ความหมายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึง การวิจัยที่มุ่งผลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อการปฏิบัติอย่างทันทีทันใด ซึ่งมักเป็นการวิจัยของผู้ปฏิบัติที่ต้องการนำผลไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงโดยตรง ในสถานการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ และเมื่อพิจารณาถึงประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายเป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภทของการวิจัย การวิจัยปฏิบัติการ จะถูกจัดเป็น

ส่วนหนึ่งของการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) ซึ่งได้มีการบัญญัติ หรือกล่าวในตำราภาษาไทยหลายคำ เช่น “การวิจัยปฏิบัติการ” “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ” “การวิจัยดำเนินการ” หรือ “การวิจัยในชั้นเรียน” เป็นต้น เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) (1946 : 113) กล่าวว่า มโนทัศน์การวิจัยปฏิบัติการ มีเป้าหมายให้การปฏิบัติในสังคม ทั้งการวางแผนหรือการบริหารจัดการ เป็นไปอย่างดีที่สุด ซึ่งเป็นการวิจัยที่มีลักษณะต้องเทียบเคียงกับเงื่อนไข และผลที่เกิดขึ้นตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมที่มีความแตกต่างกัน และผลวิจัยนั้นเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน คอรี (Corey) (1953 : 55) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการที่ผู้ปฏิบัติงาน (Practitioner) ได้พยายามศึกษาปัญหาของพวกเขา โดยใช้วิทยาศาสตร์ เพื่อให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้อง รวมทั้งประเมินการตัดสินใจ เอ็บบัท (Ebbutt) (1983 : 17) ให้ความหมายว่า การวิจัยปฏิบัติการ เน้นที่วิธีการดำเนินงานว่า เป็นการใช่วิธีการเชิงระบบ เพื่อพยายามปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษา โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานอย่างมีแนวทาง และส่งสะท้อนผลการปฏิบัติงานด้วยตนเอง แคร่ และเคมมิส (Carr and Kemmis) (1986 : 33) เคมมิสและแม็กซ์แท็กการ์ท (Kemmis and McTaggart) (1988 : 108) ได้ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการว่า เป็นรูปแบบสะท้อนตนเองของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานจากผลการปฏิบัติงานของกลุ่ม เพื่อพัฒนา ปรับปรุงวิธีการปฏิบัติให้ถูกต้อง ชอบธรรม กับบริบททางสังคม รวมทั้งเป็นการสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติงาน และสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ สตริงเจอร์ (Stringer) (1996 : 55) กล่าวถึง มโนทัศน์ของการวิจัยปฏิบัติการว่า เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าแบบวิวัฒน์ (Evolve) คือ ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ หรือเป็นการวิจัยร่วมมือกันศึกษาค้นคว้าเพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ที่กลุ่ม ชุมชน หรือองค์กรกำลังเผชิญอยู่ และ แม็กเคอร์แมน (McKernan) (1996 : 66) ให้ความหมายว่า เป็นการทบทวนการทำงาน ในขอบเขตที่เกิดปัญหาขึ้น เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานและสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติของตนเอง โดยตัวผู้ปฏิบัติงานเอง

สรุปความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการศึกษาหาความรู้ อย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบของกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่กลุ่มกำลังเผชิญอยู่ มีการแสวงหาแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น มีการส่งสะท้อนตนเอง การหาข้อสรุปเพื่อแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ รวมทั้งการใช้ความเข้าใจตนเองมากกว่าอาศัยทฤษฎีของนักการศึกษา การวิจัยปฏิบัติการเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องได้ใช้ความสามารถของตนเอง หรือควบคุมสถานการณ์ด้วยตนเอง

6.2 ความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

เคมมิส และแม็กแท็กการ์ท (คูวิลด์ ว่องวาณิช. 2544 : 23 อ้างอิงมาจาก Kemmis and McTaggart. 1988) ได้เสนอขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เริ่มจากปัญหาเกี่ยวกับการวิจัย และมีการสำรวจสภาพปัญหา โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ (1) การวางแผนหลังจากที่วิเคราะห์ และกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข (Planning) (2) การปฏิบัติตามแผนที่กำหนด (Action) (3) การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ (Observation) และ (4) การสะท้อนผล หลังจากการปฏิบัติงานให้ผู้ที่มีส่วนร่วมได้วิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานต่อไป (Reflection)

ประวิต เอราวรณ (2545 ก : 2-3) กล่าวว่า นับตั้งแต่ เคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) นักจิตวิทยาสังคมชาวอเมริกัน ได้เขียนบทความชื่อ “Action Research and Minority Problem” ในวารสาร “Journal of Social Issues” ตีพิมพ์ในปี ค.ศ.1946 ทำให้เกิดแนวคิดการทำวิจัย (Research) ไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติงาน (Action) โดยผู้ปฏิบัติงานเป็นนักวิจัยเองที่เรียกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ได้เผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในแถบทวีปยุโรปได้นำเอาวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนางานในบริษัท

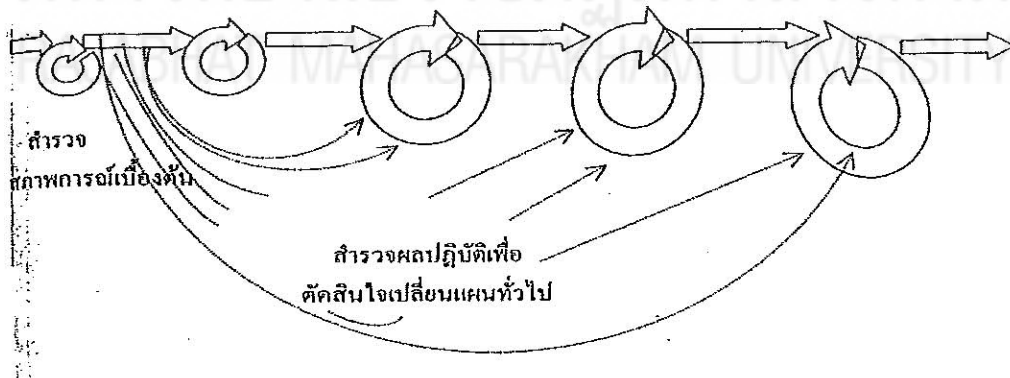
เคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) (ประวิต เอราวรณ. 2544 : 3 ; อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin. 1946) กล่าวถึงความคิดของคนที่กำลังเผชิญสถานการณ์ที่เป็นปัญหา หรือที่มีความคลุมเครือ ไม่กระจ่างชัด ว่ามักจะมีคำถามเกิดขึ้นอยู่ 3 ประการคือ 1. สถานการณ์ตอนนี้เป็นอย่างไรรึ 2. มีอันตรายอะไรบ้าง และที่สำคัญที่สุดคือแล้วเราจะทำอย่างไร ซึ่งคำตอบ หรือวิธีการแก้ไขนั้น ไม่สามารถหาได้จากทฤษฎีหนึ่ง หรือในงานวิจัยใดวิจัยหนึ่ง เพราะความแตกต่างกันในเหตุการณ์ หรือบริบทที่เกิดขึ้น ดังนั้น ผู้ที่กำลังเผชิญปัญหาอยู่ จึงต้องหาคำตอบ

6.3 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยของ เคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin. 1946 : 115) ซึ่งได้สรุปว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการมีลักษณะของการหมุนรอบตัวเป็นขั้น ๆ แบบเกลียวส่วน ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) ในวิธีการวิจัยจะเริ่มต้นด้วยแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ต้องการตัดสินใจว่า จะเริ่มปรับปรุงที่ไหน โดยคณะผู้ดำเนินการ กำหนดขอบเขตของกลุ่มปัญหาสำคัญร่วมกันในการทำงาน กลุ่มจะจัดแนวการแก้ปัญหาในรูปแบบ

ของแนวคิดที่สนใจร่วมกัน (Thematic Concern) กลุ่มจะตัดสินใจว่าจะเริ่มปฏิบัติการแก้ไขเปลี่ยนแปลง ณ จุดใด โดยข้อมูลเบื้องต้นได้จากการสำรวจสถานการณ์ทั่ว ๆ ไปในขณะนั้น และสืบหาความจริงเกี่ยวกับสภาพการณ์นั้น ๆ ซึ่งในการสำรวจและกำหนดการเบื้องต้นนี้เป็นความต้องการหรือความประสงค์ของผู้ปฏิบัติการที่มีจุดมุ่งหมายจะปฏิบัติการแก้ไขสภาพงานของตนเองในลักษณะของการปรับปรุงงาน ในการแจกแจงแผนดำเนินการนั้น นักวิจัยปฏิบัติการจะลงมือดำเนินการขั้นแรก คือ การเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ ซึ่งไม่เพียงแต่มุ่งการปรับปรุงงานเท่านั้น แต่มุ่งให้เกิดความเข้าใจถึงสิ่งที่จะสัมฤทธิ์ผลในภายหลังด้วย และก่อนที่ผู้วิจัยจะดำเนินการในขั้นที่หนึ่งนี้ กลุ่มผู้วิจัยปฏิบัติการจะต้องระมัดระวัง และคิดหาวิธีติดตามผลลัพธ์ของขั้นตอนแรกนี้ คือ ดูข้อปลีกย่อยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และดูว่ายุทธศาสตร์ของการดำเนินงานที่อยู่ในแนวทางของการปฏิบัติจริงนั้นเป็นอย่างไร งานขั้นแรกเริ่มขึ้นได้เมื่อมีการค้นพบข้อเท็จจริงโดยการติดตามการปฏิบัติงาน และเมื่อเริ่มปฏิบัติการไปข้อมูลใหม่ ๆ ก็ จะเริ่มเข้ามา เรืองราว ข้อเท็จจริง การปฏิบัติและผลการปฏิบัติสามารถจะอธิบายและประเมินโดยกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน กิจกรรมทั้งสามอย่างก็จะดำเนินไปพร้อม ๆ กัน คือ การวางแผนการปฏิบัติการ และการประเมินผลการปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัติการของกลุ่มและการปฏิบัติการของแต่ละคนในกลุ่มจะต้องนำมาศึกษาและตรวจสอบอย่างละเอียดถี่ถ้วนถึงผลของการกระทำในปัจจุบัน เพื่อวางแผนการดำเนินการใหม่ในระยะต่อไปอย่างต่อเนื่อง ตามตารางภาพต่อไปนี้

แนวคิด | วางแผนทั่วไป | ปฏิบัติขั้นที่ 1 | ปฏิบัติขั้นที่ 2 | ปฏิบัติขั้นที่ 3 | ปฏิบัติขั้นที่ 4

แผนภาพที่ 3 กระบวนการวิจัยปฏิบัติการตามแนวความคิดของ Kurt Lewin

(นิลวรรณ คิลกลาภ. 2547 : 60 ; อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin. 1946 : 45)

ในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการของ เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) มีแนวความคิดสำคัญ 3 ประการที่กลุ่มนักวิจัยต้องมีหรือได้กระทำ คือ

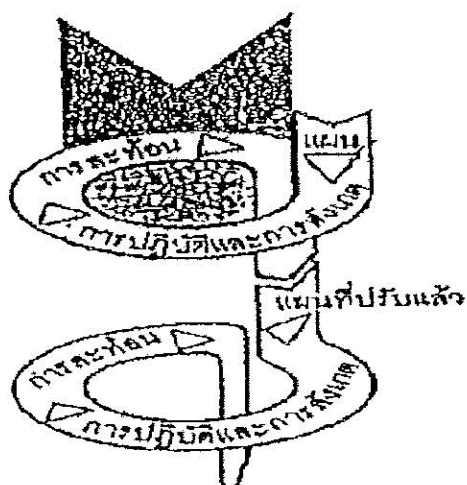
1. การอาศัยความร่วมมือกัน (Collaborative) ของผู้ปฏิบัติงานทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่ม
2. การอาศัยการเคลื่อนไหวภายในกลุ่ม (Group Dynamics) โดยการปฏิบัติงานจะใช้กระบวนการกลุ่มมาเป็นเครื่องมือ
3. การสะท้อนผล ตามวงจรบันไดเวียน (Spiral of Reflective)

สรุปว่ากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิจัยที่เกิดจากการวางแผน โดยอาศัยความร่วมมือกันในการปฏิบัติทุกขั้นตอน การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และการสะท้อนผล เพื่อถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกัน อันเป็นลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

6.4 ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการทางการศึกษา

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้คือ (ศิริ ถิอาสนา. 2549 : 27 ; อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin. 1946 : 75)

1. เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและมีการร่วมมือ (Participation and Collaboration) ใช้การทำงานเป็นกลุ่ม ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีส่วนสำคัญและมีบทบาทเท่าเทียมกัน ในทุกกระบวนการของการวิจัย ทั้งการเสนอความคิดเชิงทฤษฎี และการปฏิบัติ ตลอดจนการวางแผน โยบายการวิจัย
2. เน้นการปฏิบัติการ (Action Orientation) การวิจัยชนิดนี้ใช้การปฏิบัติเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและศึกษาผลของการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนา
3. ใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Function) การวิเคราะห์การปฏิบัติอย่างลึกซึ้งจากสิ่งที่สังเกตได้ จะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผล เพื่อการปรับแผนการปฏิบัติการ
4. ในวงจรการปฏิบัติการ (Action Research Spiral) ตามแนวคิดของ เคมมิส และแม็กซ์แท็กการ์ท (Kemmis and McTaggart) คือการวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนการปฏิบัติการ (Reflecting) ตลอดจนการปรับปรุงผล เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจร (Re-Planning) ต่อไปจนกว่าจะได้รูปแบบของการปฏิบัติงานที่เป็นที่พอใจและได้ข้อเสนอเชิงทฤษฎีเพื่อเผยแพร่ต่อไป ดังรูปแบบดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4 วงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Spiral)

(ศิริ ถีอาสนา. 2549 : 27 ; อ้างอิงมาจาก Kurt Lewin. 1946 : 75)

รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แครร์และเคมมิส (Carr and Kemmis) (1986 : 33) ได้แบ่งรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้ระดับของการมีส่วนร่วมเป็นเกณฑ์ 3 รูปแบบ ดังนี้

1. Technical Action Research มุ่งปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการกิจกรรมผู้ปฏิบัติ นำข้อค้นพบหรือผลของการวิจัยของนักวิจัยภายนอกมาใช้ ภายใต้ความช่วยเหลือ แนะนำของนักวิจัยภายนอก
2. Practical Action Research นักวิจัยเป็นคนภายนอก จะทำหน้าที่ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติการศึกษาสาเหตุและผลของการปฏิบัติโดยสะท้อนผลการปฏิบัติ และคิดวิเคราะห์ตลอดจนการพัฒนาปรับปรุงการทำงานของตนเอง นักวิจัยอยู่ในทีมการวิจัย
3. Emancipatory หรือ Participatory Action Research มุ่งเน้นการเท่าเทียมกันของผู้ร่วมงานในทุก ๆ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เพื่อการเปลี่ยนแปลงในระบบการทำงานขององค์กร นักวิจัยที่เป็นคนภายนอกจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ โดยการกระตุ้นผู้ปฏิบัติให้สามารถสร้างกลุ่มสะท้อนผลการปฏิบัติและเกิดการพัฒนาความสามารถด้านการวิจัยและเห็นว่า Emancipatory หรือ Participatory Action Research เท่านี้คือการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่แท้จริง เพราะผู้วิจัยจะเป็นอิสระ และไม่ยึดติดกับความรู้ กฎเกณฑ์ แบบอย่าง ความเคยชิน ประเพณีและระบบความคิด โดยเน้นความเท่าเทียมกัน นักวิจัยเป็นเพียงบุคคลภายนอก

ที่มีบทบาทสนับสนุนให้เกิดการวิจัยดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นเพียงเพื่อนร่วมงาน ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญ

กล่าวโดยสรุปลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวินิจฉัยของผู้ร่วมวิจัยทุกคน มีการร่วมกันปฏิบัติงาน ทุกคนมีความสำคัญ และมีบทบาทเท่าเทียมกัน มีการวิเคราะห์วิจารณ์ จากสิ่งที่ได้จากการสังเกต นำไปสู่การตัดสินใจที่มีเหตุผล เพื่อปรับแผนการปฏิบัติการในวงจรการปฏิบัติงานจนเป็นที่พอใจ เพื่อเผยแพร่ต่อไป

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

ผลงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปรากฏดังนี้คือ ชัยณรงค์ ศรีสุข (2545 : 70) ได้ศึกษาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและนักเรียนหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 285 คน ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า 1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยรวมและนักเรียนหญิงมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แยกเป็นรายด้าน 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านความซื่อสัตย์ สุจริตอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนชายมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง 2. นักเรียนหญิงมีค่าเฉลี่ยคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์โดยรวมและแยกเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน มากกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สิริรัตน์ เฟิงบุญ (2546 : 60) ได้ศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานกิจการนักเรียนด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน โรงเรียนบ้านหนองยาว อำเภอเบญจลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของแกมมิสและเม็กแท็กการ์ด ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ขั้นสังเกต และขั้นสะท้อนผล จำนวน 2 วงจรตั้งแต่วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2546 ถึงวันที่ 16 มิถุนายน 2546 กลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนา คือ การเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เข้ามาร่วมในกิจกรรมร่วมแรงร่วมใจ กิจกรรมใฝ่ทำความดี และการศึกษาดูงาน การมอบหมายงาน ผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า ได้แก่ บุคลากรในโรงเรียนบ้านหนองยาว จำนวน 8 คน กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักเรียนตั้งแต่ระดับ

อนุบาลถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 152 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย
 วิทยากรจากโรงเรียนบ้านโนนไหล่หนองถึง จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 คน
 ผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นพระภิกษุจากวัดพระธรรมกาย จำนวน 1 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บ
 รวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมครู แบบสังเกตพฤติกรรมกลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า
 แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า แบบสัมภาษณ์กลุ่ม
 ผู้ให้ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบหลายมิติ วิเคราะห์นำเสนอผล
 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏ ดังนี้ หลังจากได้
 ดำเนินการพัฒนา โดยใช้กลยุทธ์การเน้นการมีส่วนร่วมกิจกรรมร่วมแรงร่วมใจ และกิจกรรมไม่
 ทำความดีตามขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในวงจรที่ 1 พบว่า นักเรียนปฏิบัติตามระเบียบวินัย
 มากขึ้น มีการเข้าแถวรับบริการ มีการทำความดีอยู่เสมอ อารมณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่เอาสิ่งของ
 ผู้อื่นมาเป็นของตน โดยมีประเด็นที่ยังมีปัญหา คือ การใช้สิ่งของเครื่องใช้ในโรงเรียนถูกปล่อย
 ปล่อยละเลย การประหยัด ขาดวินัย และขาดความรับผิดชอบ กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า จึง ได้
 ดำเนินการพัฒนาต่อในวงจรที่ 2 โดยใช้กลยุทธ์การศึกษาดูงาน การมอบหมายงานให้
 รับผิดชอบเป็นกลุ่ม ผลการพัฒนา พบว่า ด้านมาตรฐานผู้เรียนโดยรวมนักเรียนปฏิบัติในทุกตัว
 บ่งชี้ ค่าเฉลี่ยร้อยละ 82.75 ส่วนที่ไม่ปฏิบัติ เฉลี่ยร้อยละ 17.25 นับว่าปฏิบัติอยู่ในระดับมาก
 ส่วนที่ยังเป็นปัญหาที่จะต้องดำเนินการพัฒนาต่อไป ได้แก่การรักษาอุปกรณ์กีฬาหลังเลิกใช้ทุก
 ครั้ง การปฏิบัติงานในการทำเวร โดยไม่มีครูสั่ง ด้านการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และ
 ค่านิยมที่พึงประสงค์แก่นักเรียน ครูทุกคนต้องเอาใจใส่ รับผิดชอบ และร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด
 และต่อเนื่องมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เน้นการทำงานเป็นทีม มีการมอบหมายงานที่
 ชัดเจน มีการกำกับติดตาม และประเมินผลอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งให้ชุมชนและบุคลากรที่
 เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การกำกับติดตาม และการ
 ประเมินผล ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม
 และค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนหลายระดับตั้งแต่อนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา
 ตอนต้น ครูผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง ต้องเอาใจใส่อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ มีแผนปฏิบัติงานที่
 ชัดเจน ทุกฝ่ายต้องเข้าใจตรงกันในแนวปฏิบัติ และปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน

พงษ์ศักดิ์ พงษ์สุชา (2546 : 93-96) ได้ศึกษา เกี่ยวกับพัฒนาการดำเนินงาน
 เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาด้าน
 ผู้เรียนใน โรงเรียนอัครพิชัยรัศมิ์พิทยา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี ในด้านความตรง
 ต่อเวลา ได้แก่ การมาเรียนสาย การไม่เข้าแถวหน้าเสาธง การไม่เข้าเรียนบางชั่วโมง โดยใช้

เครื่องมือการบริการให้คำปรึกษา เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานในการพัฒนาการดำเนินงาน เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาด้าน ผู้เรียน ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของ นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1-3/12 ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 58 คน ในโรงเรียน อุดรพิชัยรัชต์พิทยา โดยการใช้เครื่องมือคือการบริการให้คำปรึกษา ทั้ง 6 กิจกรรมมาใช้ในการ พัฒนา จากการดำเนินงานอย่างจริงจัง พบว่า สามารถพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน ทำให้ นักเรียนสามารถพัฒนาพฤติกรรม การเข้าเรียนของนักเรียน ได้ดี สถิติการหนีเรียนลดลงเป็น อย่างมาก ทำให้มีผลต่อการจัดการเรื่องการสอนของ โรงเรียน ภาพรวมในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน การพัฒนาพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านคือ การมา โรงเรียนทันเวลา การเข้าแถวหน้าเสาธง การเข้าเรียน การปฏิบัติงานในวงจรที่ 1 และวงจรที่ 2 ได้สะท้อนผลการปฏิบัติงานของกลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า ว่า กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานคือ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั้ง 3 ด้าน ได้เป็นอย่างดี ทำให้ผลการพัฒนาได้ผลใน ระดับที่น่าพอใจ สร้างความพึงพอใจกับผู้ปกครองและชุมชน กลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้ามี ความเห็นร่วมกันว่าควรขยายผลไปสู่การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ของนักเรียนทุกระดับชั้นต่อไป

สมเดช ใจหวัง (2547 : 64) พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้าน ไทร อำเภอบึงโขง จังหวัดศรีสะเกษใน 3 ด้าน คือ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ และความ ซื่อสัตย์ โดยใช้กลยุทธ์การฝึกอบรมและการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน ดำเนินการ 2 วงรอบ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบ บันทึกร่วม แบบประเมินการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation Technique) และนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา พบว่า กิจกรรมเข้าค่าย อบรมพัฒนาจิต ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความกระตือรือร้น ต้องการพัฒนาตนเอง ทำให้มี ความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำแนวคิด วิธีการไปพัฒนาตนเองให้มีวินัย มีความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ การสอนสอดแทรกในรายวิชาต่าง ๆ กิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยการอบรมหน้าเสาธง และกิจกรรมการบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน ทำให้ นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม บรรลุตามวัตถุประสงค์

ปรีชา สังฆรัตน์ (2546 : 50) ได้ศึกษาการพัฒนาวิสัยนักเรียน โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม สัมพันธ์โรงเรียนดอนปอวิทยา สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ครูโรงเรียนดอนปอวิทยา มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถสร้างโปรแกรม เพื่อพัฒนาวิสัยนักเรียน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ได้ 5 กิจกรรม คือ การอภิปราย สถานการณ์จำลอง การแสดงบทบาทสมมุติ และการศึกษาเฉพาะกรณี และสามารถนำโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ทั้ง 5 กิจกรรม สอดแทรกในกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาวิสัยนักเรียนด้านการตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบได้

โกเมน ก้วสิทธิ์ (2548 : 75) วิจัยการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างวิสัยนักเรียน ด้านการประหยัด โรงเรียนชุมชนนาจารย์วิทยา อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ 2 วงรอบ ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมประกวดสุดยอดนักประหยัด และ กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน ทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพัฒนาพฤติกรรมของตนเอง ปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีได้ โดยการพัฒนาดังกล่าวต้องดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป และต่อเนื่องจึงจะได้ผล

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ลีออนส์ (Lyons, 1994 : 195-A) ได้ศึกษา การรับรู้ของครูใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับแก๊งเด็ก ปัญหาเกี่ยวข้องกับแก๊งและลักษณะของแก๊ง ซึ่งพบว่าหลายปีที่ผ่านมา มีแก๊งข้ามถนนจะพบเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้น ทำให้โรงเรียนในเมืองมีปัญหามากมาย แต่ในปัจจุบันแก๊งเหล่านี้ได้แพร่กระจายเข้าไปในโรงเรียนในเมืองอื่น ๆ ด้วย ทำให้กรรมการโรงเรียนมีความห่วงใยเพิ่มมากขึ้น เพราะผลกระทบของแก๊งเหล่านี้ ทำให้เกิดปัญหาด้านวินัยนักเรียน และปัญหาด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน และร่างกายของนักเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเข้าไป รับผิดชอบมากยิ่งขึ้น สุ่มตัวอย่างจากครูใหญ่ จำนวน 284 คน ซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก ทั้งในเมือง ชานเมือง และชนบท การเก็บข้อมูล ใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า ครูใหญ่ส่วนมากรับรู้ที่ 1) สมาชิกของแก๊งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบ้านที่มีพี่น้องหลายคน 2) สมาชิกของแก๊งอาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่ง 3) สมาชิกของแก๊งอาศัยอยู่ในชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจชบเซา 4) ส่วนมากสมาชิกของแก๊งอยู่ในมลรัฐอัลบามาซึ่งเป็นคนผิวดำ 5) แก๊งส่วนมากเกิดในโรงเรียนขนาดใหญ่มากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก 6) นักเรียนในแก๊งมีผลการเรียนต่ำกว่าระดับเฉลี่ยโดยทั่วไป 7) แก๊งทำให้

บรรยากาศของโรงเรียนเป็นไปในทางลบ 8) การเข้าร่วมเป็นแก๊งทำให้มีผลเสียหลายต่อพฤติกรรมของนักเรียน

บูล (Bull. 1998 : 669-A) ได้ศึกษา ความเข้าใจของนักบริหารโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เกี่ยวกับการสร้างมาตรการรักษาความปลอดภัยภายในโรงเรียน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษา นักบริหาร โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้กำหนดมาตรการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยในโรงเรียน มีกำหนด 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสภาพแวดล้อมในโรงเรียน 2) ด้านการเสริมสร้างวินัยนักเรียน 3) ด้านนักเรียนสร้างปัญหาแตกแยกและไร้ความสามารถ และ 4) เพศสัมพันธ์ การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ โดยการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างมาตรการช่วยเหลือของนักบริหารระดับสูง และมีประสบการณ์การบริหารงานมาหลายปี ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างระดับความช่วยเหลือ การรายงานความประพฤติ และการให้ความสำคัญในการสนับสนุนระดับความช่วยเหลือของนักบริหารระดับสูง กลุ่มตัวอย่างเป็น โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 75 โรงเรียน จาก 18 เขตการศึกษาที่ตั้งอยู่ใกล้กัน ซึ่งมีนักเรียนมากกว่า 10,000 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ ส่งแบบสอบถามการสร้างระเบียบวินัยและควมมีเหตุผลถึงนักบริหารระดับสูง จำนวน 226 คน และได้รับส่งกลับที่มีความสมบูรณ์ จำนวน 190 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 84 ในส่วนที่เกี่ยวกับความต้องการของนักเรียนระเบียบวินัยของโรงเรียน การแก้ไขปัญหาวินัยของนักเรียน และการปรับปรุงความประพฤติของนักเรียน พบว่า โรงเรียนควรจัดระบบการบริหารเพื่อให้บุคลากรของโรงเรียน ได้ดูแลปัญหาด้านวินัยของนักเรียน ได้อย่างเต็มที่ ช่วยให้นักเรียนได้ทราบความตั้งใจที่แท้จริง และมีมาตรการการรักษาความปลอดภัยในโรงเรียน และสนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนสร้างวินัยให้เกิดขึ้นตนเอง และพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น

โบนาวิตซ์ (Bonawitz. 2002 : 1433-A) ได้ศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมของนักศึกษาที่เรียนรายวิชาจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาทุกคน เพื่อเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษา พบว่า นักศึกษาที่เรียนรายวิชาจริยศาสตร์ มีระดับการพัฒนาจริยธรรมสูงกว่านักศึกษาที่มีระดับผลการเรียนเท่ากัน แต่ไม่ได้เรียนรายวิชานี้ แสดงว่า จริยธรรมย่อมเกิดจากการปลูกฝังอย่างสม่ำเสมอ จึงจะทำให้ผู้เรียนมีการแสดงออกตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โดยเฉพาะอย่าง

ยิ่งการใช้กลยุทธ์ในการพัฒนาถือว่ามีความสำคัญมาก ในการที่จะพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ตามโครงการ เพื่อให้งานนั้น ๆ มีคุณภาพ และยั่งยืน เพราะถือเป็นกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน สามารถปฏิบัติงานในขอบข่ายที่ตนเองรับผิดชอบ ประสบผลสำเร็จตามนโยบาย ภายใต้เงื่อนไขความร่วมมือกันระหว่าง พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง เพื่อป้องกัน ไม่ให้เกิดปัญหาอื่นตามมาในอนาคต

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY